

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА
ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
2 курсу магістратури
Галузь знань 28 «Публічне
управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Булавченко Наталія Миколаївна

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник: доктор
політичних наук, професор
Мамонтова Елла Вікторівна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я,
по-батькові)

Рецендент: доктор політичних
наук, професор Вітман Констянтин
Миколайович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я,
по-батькові)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК НАУКОВИЙ КОНЦЕПТ ТА ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКА ПРАКТИКА.....	6
1.1. Сутність категорії «публічне адміністрування» та напрямки її теоретичної концептуалізації.....	6
1.2. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень.....	12
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОЦЕСУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ: СВІТОВА ПРАКТИКА ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД.....	21
2.1. Поняття і концепції демократичного врядування як предмет політичних та управлінських досліджень.....	21
2.2. Демократичне врядування в умовах глобалізації.....	30
2.3. Демократія участі як складова і чинник демократичного врядування в Україні.....	38
РОЗДІЛ 3. ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗМІНИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	48
3.1. Проблема співвідношення понять «публічне адміністрування» та «демократичне врядування» в теорії державного управління.....	48
3.2. Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування.....	59
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

В сучасному світі, де динаміка глобалізації та розвиток інформаційних технологій суттєво змінюють структуру та функції суспільства, розуміння взаємозв'язку між публічним адмініструванням та демократією стає вельми актуальним завданням. Зокрема, в умовах зростаючої ролі держави та публічних інститутів у різних аспектах життя громадян, важливим є розуміння, як публічне адміністрування впливає на демократичні процеси та наскільки ефективно вони взаємодіють.

Забезпечення прозорості, участі громадян та раціонального використання ресурсів у сфері публічного адміністрування стає ключовими питаннями для забезпечення демократичного врядування. Вивчення співвідношення цих понять необхідно для розробки та впровадження ефективних стратегій управління та реформування адміністративних структур у напрямку забезпечення демократичних принципів та цінностей. Дослідження цієї теми сприятиме покращенню взаємодії громадян із державними установами, розширенню участі громадян у процесах управління та зміцненню демократичних інститутів.

Враховуючи зміну глобального політичного ландшафту та зростаючий попит на справедливі, відкриті та ефективні форми влади, дослідження співвідношення публічного адміністрування та демократичного врядування стає необхідним для розуміння та розв'язання сучасних викликів у галузі управління та політики.

Метою даного дослідження є детальний аналіз публічного адміністрування як наукового концепту та політико-управлінської практики, зокрема сутності поняття «публічне адміністрування» та напрямки його теоретичної концептуалізації, публічного адміністрування як процесу вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень; вивчення

методологічної основи процесу демократичного врядування, зокрема поняття та концепцій демократичного врядування як предмету політичних та управлінських досліджень, демократичного врядування в умовах глобалізації, демократії участі як складової та чинника демократичного врядування в Україні; а також детальний аналіз демократичного врядування як детермінанта зміни публічного адміністрування, зокрема проблеми співвідношення понять «публічне адміністрування» та «демократичне врядування» в теорії державного управління, демократичних стандартів врядування й публічного адміністрування.

Завданнями даного дослідження є:

- вивчити сутність поняття «публічне адміністрування» та напрямки його теоретичної концептуалізації;
- проаналізувати сутність публічного адміністрування як процесу вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень;
- дослідити поняття та концепції демократичного врядування як предмету політичних та управлінських досліджень;
- проаналізувати демократичне врядування в умовах глобалізації;
- визначити роль демократії участі як складової та чинника демократичного врядування в Україні;
- визначити проблему співвідношення понять «публічне адміністрування» та «демократичне врядування» в теорії державного управління;
- встановити власні підходи до вирішення питання демократичних стандартів врядування й публічного адміністрування.

Об'єктом дослідження є система громадського управління, що включає в себе публічне адміністрування та демократичне врядування.

Предметом дослідження є взаємодія та вплив понять "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" у контексті організації та функціонування державних інститутів, співробітництва громадян та влади, а

також вплив цих аспектів на формування та розвиток сучасних політичних та управлінських практик. Дослідження спрямоване на розуміння та аналіз процесів, які визначають роль та місце публічного адміністрування та демократичного врядування в сучасному суспільстві, а також їх взаємодію та вплив на формування ефективної та відкритої системи управління.

У роботі використані такі методи дослідження: пошуковий по наявній методичній та науковій літературі із аналізом знайденого матеріалу, індукція та дедукція, порівняння, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, екстраполяція, систематизація, абстрагування та конкретизація.

Робота ґрунтується на аналізі законодавства України та нормативно-правових актів європейських країн, джерел наукової спеціальної літератури сучасних вчених і дослідників, зокрема: Бакуменко В.Д., Барабаш Л.В., Бейко О.Б., Білинська М.М., Войтович Р.В., Вороніна Ю.Є., Гранатуров В.М., Кондратюк Т.В., Малиновський В. Я., Мосов С.П., Нижник Н.Р., Оболенський О.Ю., Орловський В.К., Руденко О.М., Серьогін С.М., Трегубов М.Б., Фіцун А.А., Цветков В.В., Шаров Ю.П. та інші.

Дослідження складається з _____ сторінок та налічує _____ джерела використаної літератури та нормативно-правових актів.

РОЗДІЛ 1. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ЯК НАУКОВИЙ КОНЦЕПТ ТА ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКА ПРАКТИКА

1.1. Сутність категорії «публічне адміністрування» та напрямки її теоретичної концептуалізації

Розвиток приватного сектору бізнесу в умовах ринку вимагає переосмислення та адаптації галузі державного управління до нових тенденцій та економічних змін в Україні. Цей процес підкреслює важливість визначення передумов формування принципів публічного адміністрування на сучасному етапі розвитку суспільства та вдосконалення системи його механізмів, з використанням світового досвіду.

Часто в науковій літературі спостерігається сплутування двох понять - «державне управління» та «публічне адміністрування». Це призводить до їхньої ототожненості в контексті управління, залишаючи непоміченою різницю в їхній суті. Неоднозначність та відсутність чіткого визначення поняття «публічне адміністрування» веде до невірного розуміння факторів, що впливають на його формування та розвиток.

Для розгляду визначення терміну "державне управління" слід насамперед розкрити поняття "управління". Слово "управління" походить від англійського терміну "менеджмент", що означає "вміння управляти". Англійське слово "to manage" (управляти) має своє коріння у латинському слові "manus" (рука).

Світові науковці, представники класичної та неокласичної школи, традиційно вважали ці поняття ідентичними. Наприклад, Пітер Ф. Друкер визначає управління як "специфічний вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп на ефективну цілеспрямовану продуктивну групу" [1, с. 48]. За словами Анрі Файоля, "управляти - це передбачати, організовувати, розпоряджатися, узгоджувати, контролювати" [2, с. 8]. М. Х. Мескон також інтерпретує термін "управління" як "процес планування, організації,

мотивації та контролю працівників організації, спрямований на досягнення їх цілей" [3, с. 16].

У словнику Оксфордського словника англійської мови термін "менеджмент" описується як спосіб спілкування з людьми, влада та мистецтво управління, уміння особливого роду та адміністративні навички, адміністративна одиниця, інтеграційний процес, який забезпечує професійно підготовлені спеціалісти для формування та управління організаціями [4]. В українському словнику подається таке визначення: "Менеджмент - цілеспрямований вплив на діяльність всіх працівників організації для успішного досягнення встановлених ними ринкових цілей у змінному середовищі шляхом продуктивного використання наявних ресурсів" [5, с. 45]. Сьогодні цей термін визначає вміння управляти людьми, організаціями та процесами.

Більшість вітчизняних науковців підтримують зазначені концепції, що, однак, свідчить про те, що поняття "менеджмент" та "управління" часто ототожнюються в їхніх дослідницьких роботах. Проте існує значуща різниця між цими термінами, а саме: об'єктом дії. "Менеджмент" в основному застосовується до суб'єкта управління - організації або підприємця.

Отже, автор вважає, що управління - це спрямований вплив на суб'єкта для його організації, збереження, удосконалення та розвитку. Залежно від суб'єкта управління розрізняють державне управління, суспільне (громадське) управління та менеджмент.

Процес управління є складним та багатограним, особливо коли мова йде про державне управління. Існують різноманітні погляди на це поняття. Наприклад, визначення державного управління від Г. Райта може розглядатися з різних точок зору: теорії державного процесу, аналізу організаційного середовища та сфери професійної діяльності [6, с. 21].

Галузь науки державного управління в Україні розпочала свій розвиток із Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку галузей науки, з яких може бути присуджений науковий ступінь" № 1328 від 29 листопада 1997 року. Вона активно функціонує та самовдосконалюється в Україні протягом останніх двадцяти років. Проте історія науки державного управління на території України налічує більше століття, починаючи з кінця XIX століття.

Цветков В.В. визначає державне управління як соціальне явище, форми, методи та принципи якого завжди визначаються потребами суспільного розвитку, вираженими в інтересах конкретних соціальних верств і груп [7]. В іншому джерелі [8] державне управління описується як "цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку та діяльність особи і громадянина з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, визначених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією" [8, с. 32]. Особливий акцент робиться на тому, що здійснення державного управління ґрунтується на владі як організованій силі суспільства, здатній до примусу [9, с. 94]. Згідно з словником-довідником "Державне управління", державне управління означає "практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, зберігання або перетворення, що ґрунтується на її владній силі" [10, с. 63].

А. Мельник та О. Оболенський вважаються одними з перших вітчизняних науковців, які визначили поняття "публічне управління". В їх роботах відзначено, що публічне управління орієнтоване на реалізацію публічних (загальних) інтересів і включає такі складові, як державне управління (де суб'єктом є органи державної влади) і громадське управління

(де суб'єктом є громадські інституції). Як елементи публічного управління, державне і громадське управління взаємодіють та взаємодоповнюють одне одного, виходячи з єдності публічних інтересів та доцільності узгодження управлінського впливу з метою посилення його дієвості. У системі публічного управління вирішальну роль відіграє державне управління, яке здійснює управлінський вплив на всі сфери суспільного життя. Водночас, в умовах розгортання демократичних перетворень, зростає активність громадських структур у управлінні не тільки громадськими, а й державними справами та у розв'язанні суспільних проблем [17]. Місце публічного управління в системі управління представлено на рис. 1.

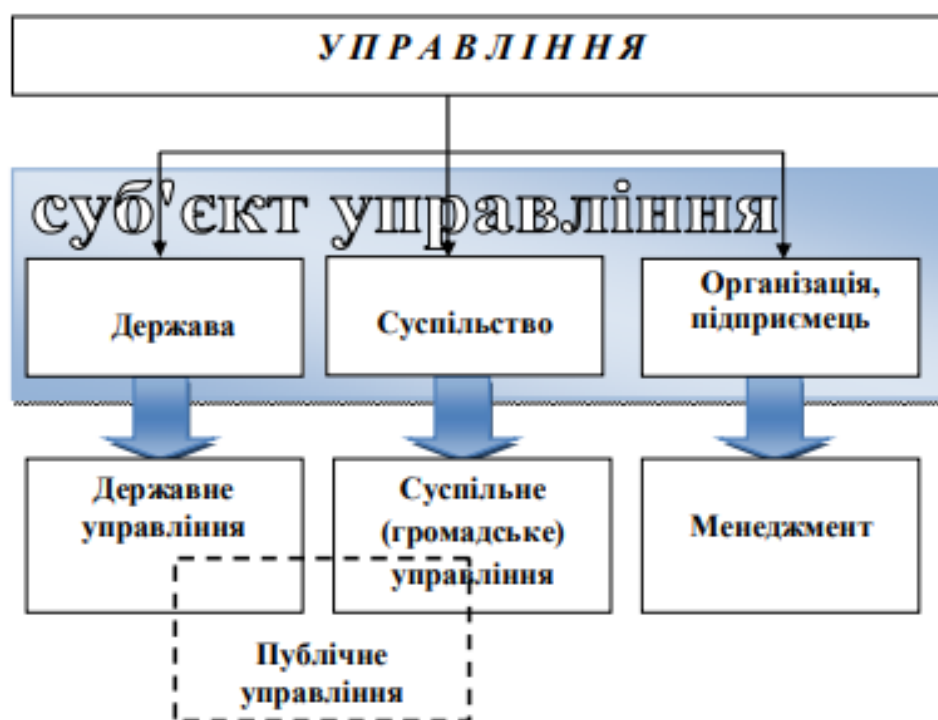

Рис. 1. Місце публічного управління в системі управління [17]

Термін "публічне управління" (англ. public management) був вперше використаний англійським державним службовцем Десмондом Кілінгом у 1972 році. Він визначив його як "пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики" [12, с. 15].

Слово "публічний" походить від латинського слова "publicus" – суспільний, народний, громадський. Мовознавець-лексиколог та перекладач Юліан Кобилянський в своєму латинсько-українському словнику перекладає слово "publicus" як "людовий, народний, громадський, державний" [13]. Словник іншомовних слів визначає поняття "публічний" як відкритий, гласний, суспільний [14, с. 560]. "Новий тлумачний словник української мови" подає кілька значень слова "публічний", серед яких важливі:

- який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий.
- призначений для широкого відвідування, користування; громадський, загальний, загальнодоступний.
- стосується публіки [15, с. 843].

Відомий вітчизняний науковець з аналізу державної політики Олександр Кілієвич перекладає англійське слово "public" на українську мову як "громадський, публічний, державний" [16, с. 292].

В Конституції України (ст. 5) чітко вказано, що "народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування" [11]. Отже, народ є джерелом влади, обираючи її та делегуючи певні функції. Влада виконує такі специфічні функції, як управління, оборонна, соціальна та економічна. Ці функції реалізуються через політику, в якій важливу роль відіграє публічність, оскільки вони надаються для суспільства.

Публічне управління можна розглядати як взаємодію органів державної влади з суспільством для реалізації державних функцій з метою забезпечення соціально-політичного ефекту. Термін "публічне управління" в Україні, хоч і використовується, не є точним еквівалентом терміну "публічне адміністрування". Вітчизняні науковці часто розглядають поняття "менеджмент" та "адміністрування" як рівнозначні. Важливо враховувати, що

англійське слово "management" не завжди можна однозначно замінити як "управління" чи "адміністрування".

З огляду на тлумачення адміністрування відповідно до словників, можна визначити його як контроль чи управління чимось (організацією, бізнесом), групу людей, які організовують чи контролюють щось, або уряд країни протягом певного часу.

Термін "адміністрування" в основному використовується як метод організаційно-розпорядчого державного управління, що використовується органами державної влади. Іншими словами, адміністрування є бюрократичним методом управління суспільством, ґрунтуючись на силі та авторитеті влади, виражених у наказах, постановах, розпорядженнях, вказівках та інструкціях. Цей метод є специфічним, і його передусім використовують виконавчі органи влади через дії державних службовців. Зокрема, автор статті розглядає адміністрування як дії державних службовців, спрямовані на надання громадянам послуг відповідно до чинного законодавства.

Отже, доведено, що терміни "публічне адміністрування", "публічне управління" та "державне управління" відрізняються за своєю сутністю. Передумови формування публічного адміністрування представлені на рис. 2.

Рис.2. Передумови формування публічного адміністрування [Джерело: сформовано автором]

Вважаємо, що публічне адміністрування – це метод управління, який з одного боку забезпечує надання суспільству послуг щодо законодавства, з іншого боку - реалізацію обраного типу політики, яку втілюють державні службовці, яким було делеговано повноваження під час волевиявлення народу на виборах, як в межах країни так і закордоном, у всіх напрямках її прояву.

Тож, управління - це спрямований на досягнення певних цілей вплив на суб'єкт з метою його впорядкування, збереження, удосконалення та розвитку. Залежно від суб'єкта управління визначають такі його види, як державне управління, суспільне (або громадське) управління та менеджмент. В результаті взаємодії між державним та громадським (або громадянським) управлінням виникає публічне управління.

Доведено, що не слід ототожнювати терміни "управління" та "адміністрування". Під терміном "адміністрування" автор розуміє дії державних службовців у наданні громадянам послуг відповідно до чинного законодавства.

Запропоновано розглядати публічне адміністрування як механізм, який, з одного боку, забезпечує надання суспільству послуг відповідно до законодавства, а з іншого боку - реалізацію обраного типу політики, що втілюється державними службовцями, які отримали повноваження від народу під час виборів, як в межах країни, так і за її межами, у всіх напрямках її реалізації.

1.2. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень

У сучасній переосмисленій теорії прийняття рішень критично аналізуються положення, які збагачують управлінську практику. Обґрунтованість та цінність теоретичних висновків визначаються правильним розумінням явищ і процесів, загальнонауковою основою, і методологією підходу до розв'язання проблем.

Досягнення стратегічних цілей громадянського суспільства нерозривно пов'язані з оновленням механізму публічного управління. Зміни в механізмі прийняття рішень можливі завдяки інноваціям в підготовці управлінців нового покоління, які навчаються творчо мислити та аналізувати економічні, політичні та соціальні процеси.

Процес прийняття управлінських рішень визначається впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, і керуючись вимогами до якості управлінських рішень, управлінцям важливо враховувати ці фактори у своїй діяльності. Окрім того, для ефективного управління необхідно розрізняти різні види рішень, визначати суб'єктів прийняття рішень, аналізувати переваги одноособових, колегіальних та колективних рішень [17, с. 45].

Процес управління є неперервною взаємодією дій та функцій, спрямованих на досягнення конкретних цілей. У контексті публічного управління він формується через взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування (суб'єкти публічного управління) з суспільством або між собою (об'єкти публічного управління). Це визначається як процес вироблення та реалізації регулюючих, організуючих і контролюючих впливів в різних сферах суспільства, що є основою діяльності суб'єктів публічного управління [18, с. 89].

Характеристики та властивості цього процесу прямо залежать від становлення та розвитку системи державної та місцевої влади, а також

суспільства. Вони відображають особливості цих систем та взаємодії в управлінських відносинах (суб'єкт-об'єктні, суб'єкт-суб'єктні і об'єкт-суб'єктні) у просторовому та часовому вимірі [19, с. 21].

Процес публічного адміністрування є формою існування динамічної системи таких відносин. Це інтегрований процес, який складається з численних циклічних управлінських процесів через визначення суб'єктів та об'єктів управління. Дослідження цього узагальненого процесу дозволяє правильно оцінювати складні ситуації у становленні та розвитку публічного адміністрування в країні, оскільки в системі виникають інтегративні якості, що не властиві окремим компонентам [20, с. 32].

Ефективність процесу публічного адміністрування залежить від дієздатності системи державної влади та стану суспільства, рівня та активності суспільної діяльності, оперативності та ефективності реагування на проблемні ситуації в країні. На цю ефективність впливає невідповідність існуючого стану та бажаного рівня процесу публічного управління, а також системи взагалі. Ця невідповідність може виникнути внаслідок встановлення нових цілей розвитку (нормальний режим управління) або через кризовий розвиток подій в державі (надзвичайне або кризове управління). Зазначеною ситуацією можна пояснити двома умовами: потребою в досягненні нового, вдосконаленого стану порівняно з існуючим (нормальний режим управління), або втратою поточного стану, яка може бути викликана неочікуваним порушенням (кризовий режим управління) [20, с. 33].

При цьому різне ставлення та підходи виникають для вирішення таких проблем. У першому випадку, в умовах нормального режиму управління, важливо забезпечити управління за відхиленням, тобто реагувати на розбіжність між параметрами функціонування та поставленими цілями управління. У другому випадку, в умовах кризового управління, акцент робиться на управління за збуренням, коли суб'єкт державного управління

реагує на можливість відхилення від нормального функціонування об'єкта управління через зовнішні впливи [21, с. 76].

Прийняття рішень розглядається як одна з основних управлінських функцій, що має ключовий характер щодо інших функцій, таких як планування, організація, мотивація та контроль. Згідно з класичним уявленням у науці управління, прийняття рішень розглядається як вибір альтернативи під час управлінської діяльності [22, с. 43].

При прийнятті управлінських рішень в Україні відзначається значущий вплив політичних та ціннісних аспектів. Політичний аспект пов'язаний, з одного боку, із процесами отримання, утримання та передачі влади, боротьби за неї, а з іншого боку, із розробленням і реалізацією державної політики. Фактори політичної та аналітичної доцільності та їх співвідношення при прийнятті управлінських рішень заслуговують на особливу увагу. У практиці на рівні публічного управління аналітична доцільність, як правило, поступається політичній доцільності, оскільки враховуються політичні, економічні та соціальні платформи сил, які прийшли до влади. Важливо враховувати, що управлінське рішення, яке не узгоджується з програмами та цінностями цих сил, може не отримати їхню підтримку [23, с. 21].

У контексті публічного адміністрування регулярно виникає потреба у прийнятті рішень щодо проблем розвитку, таких як економічний, соціальний, гуманітарний, екологічний, технологічний і інші. Від цих рішень залежить культурний, освітній, науковий, технологічний рівень країни (галузі, регіону, території) та її роль у світовому розвитку. При прийнятті таких рішень важливо орієнтуватися на світовий рівень розвитку та забезпечувати конкурентоспроможність отриманих результатів у політичному, економічному, технологічному та інших вимірах [24, с. 65].

Управлінська діяльність завжди є груповою, колективною, оскільки вона виконується органом державної влади чи місцевого самоврядування. Це

передбачає колективну взаємодію групи людей через різні органи влади на основі лінійних і функціональних зв'язків. Процес управління є свідомою та цілеспрямованою діяльністю, яка включає виконання повноважень суб'єктів управління через розробку, прийняття та впровадження державно-управлінських рішень. Це також передбачає послідовне виконання управлінського циклу через планування, організацію, мотивацію та контроль, що істотно впливає на зміни в суспільстві для досягнення бажаного стану відповідно до встановлених цілей [25, с. 90].

Системний підхід до підготовки і реалізації управлінських рішень вимагає не тільки структуризації цього етапу процесу управління, типізації відповідних робіт і операцій, умов їх здійснення, а й комплексного його забезпечення стосовно змісту. Етап прийняття і реалізації управлінського рішення охоплює прийняття рішення (вибір найбільш ефективного варіанта дій), доведення управлінських рішень до виконавців, складання плану реалізації управлінських рішень та контроль за їх виконанням. Основними складовими такого комплексу є правове, інформаційне, документальне, організаційне, технічне, психологічне, консультативне та дорадче забезпечення [25, с. 92].

Правове забезпечення передбачає використання різних юридичних засобів і форм впливу на суб'єкт і об'єкт управління з метою забезпечення високої якості підготовки та реалізації управлінського рішення. Це включає вироблення нормативних актів, які регулюють функціональні і правові відносини у процесі вироблення та реалізації рішення, а також укладання угод з різними організаціями, які беруть участь у розробці і реалізації рішень. До правового забезпечення також входить документальне оформлення результатів реалізації рішень [25, с. 93].

Щодо інформаційно-аналітичного забезпечення, воно охоплює роботи зі збирання, обробки та аналізу інформації, що використовується у процесі управління. Змістовні компоненти цього забезпечення включають аналіз,

моделювання, експертизу, прогнозування, діагностику та інформаційно-аналітичний моніторинг. Технології, такі як адміністративний аудит та контролінг, все більше використовуються в державному управлінні для підтримки цих процесів [20, с. 87].

Організаційне забезпечення включає організаційно-нормативні акти, технологічні норми, стандарти управління та інші розробки, які сприяють чіткому та якісному впровадженню конкретної технології та організації заключного етапу процесу управління. Вони сприяють підвищенню ефективності використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів у процесі управління [20, с. 88].

Технічне забезпечення включає в себе весь комплекс завдань, спрямованих на оснащення необхідними засобами процесу управління, включаючи етап прийняття та реалізації управлінських рішень. Психологічне забезпечення має на меті створення такого ділового клімату та психологічної атмосфери, що стимулюють всіх учасників процесу до творчої, активної та цілеспрямованої діяльності [23, с. 24].

Консультативно-договірне забезпечення організовує надання допомоги керівникові та колегіальному органу управління для сприйняття проблеми та визначення ефективних шляхів її вирішення. Це включає в себе використання консультантів з управління [23, с. 25].

Успішна реалізація управлінського рішення ґрунтується на чіткому плані дій, який визначає зміст робіт, їх послідовність, час і ресурси, вимоги до якості, склад виконавців, загальні та проміжні результати. Етап реалізації управлінських рішень часто є вразливою ланкою усього процесу через недооцінку важливості організаційного забезпечення, відсутність досвіду у менеджерів та низький рівень відповідальності [21, с. 56].

Якісна специфіка управлінських рішень полягає в їхньому впливі на соціальний об'єкт та його трансформації. Оцінка прийнятих рішень

здійснюється після їхньої реалізації і включає різні сфери, такі як особливість проблеми, розробка плану реалізації, впровадження, результати та ефективність. Оцінка може бути проведена експертами, а також враховувати думки різних категорій населення, споживачів, бізнесу та виконавчих органів влади [21, с. 57].

Виникнення в Україні умов переходу від критичного до нормального режиму управління актуалізувало необхідність визначення довгострокових перспектив держави, постановку обґрунтованих цілей її розвитку та пошук нових загальнонаціональних ідей, навколо яких могло б згуртуватися суспільство. Однією з безумовно найбільш вдалих таких ідей є орієнтація на європейські цінності, курс на забезпечення відповідних рівня життя та стандартів демократизації суспільства. Природним для переходу від критичного до нормального режиму управління є відмова від методів, технологій і засобів управління за збуренням на користь методів, технологій і засобів управління за відхиленням [26, с. 98].

Саме від ефективності управлінських рішень, що є складовими елементами процесу державного управління в Україні, в найбільшій мірі залежить її майбутнє, успіх реформування в ній політичних, соціально-економічних та інших відносин. В той же час, в Україні серед цих рішень ще чимало таких, яким бракує стратегічності, системності та обґрунтованості, що найбільш суттєво проявляється при розробці політики та в законотворчості. Безумовно, основна причина невдалих управлінських рішень криється в елементах політичної нестабільності, що довгий час відбувалася в країні. Але й не тільки в ній. Нерідко державно-управлінська діяльність здійснюється в умовах недостатнього ресурсного забезпечення (фінанси, кадри, інформація, матеріально-технічне забезпечення). Значна частка працівників апарату вищих і центральних органів державної влади не має відповідної загальноосвітньої та спеціальної підготовки, а внаслідок постійної завантаженості в них бракує й часу на таку підготовку [26, с. 99].

В практиці підготовки й прийняття управлінських рішень слабо використовуються напрацювання сучасної науки управління з притаманною їй та вже досить розробленою методологією аналізу політики, системного аналізу, стратегічного, якісного та інноваційного управління, що свідчить про необхідність подолання певної відірваності теорії від практики. Ще далеко не повністю використано організаційний потенціал системи державного управління та окремих органів державної влади. Тому на існування проблеми вдосконалення державно-управлінської діяльності й, зокрема, прийняття управлінських рішень наголошувалося в майже всіх головних програмних документах України - стратегіях і програмах економічного та соціального розвитку, концепції адміністративної реформи в Україні [26, с. 100]. Серед основних їх завдань на різних етапах розвитку зазначалося утвердження нової культури і більш досконалих процедур управлінської діяльності, розроблення нової схеми та регламентів прийняття управлінських рішень, а також розроблення механізмів і засобів підвищення ефективності прийняття та реалізації управлінських рішень на вищому, територіальному та місцевих рівнях [26, с. 100].

Прийняття та реалізація державно-управлінських рішень є основним результатом діяльності, що називається державним управлінням. Саме це створює потенційні можливості відслідковувати та оцінювати його стан та розвиток шляхом відслідковування та оцінювання цих рішень через впровадження відповідних моніторингів, організацію накопичення та обробку інформації в базах даних та знань, застосування різноманітних інформаційно-пошукових систем з використанням розподілених мереж, сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій [27, с. 21].

У практиці державного управління різних країн вже широко використовуються програмні комплекси та комп'ютерні системи, що накопичують та надають управлінцям оперативну інформацію про законодавчі та інші нормативно-правові акти, дають змогу отримувати

прогнозні модельні оцінки з макроекономічних питань і спростити проектування завдяки його автоматизації та комп'ютеризації в сучасному державному управлінні характерне широке застосування систем і мереж комп'ютерної та інформаційної підтримки прийняття рішень, зокрема систем їх прогнозної оцінки. При достатності інформації та відповідній її організації можливе впровадження систем аналізу та оцінювання процесів державного управління як з окремих напрямів, так і в цілому. Фактично ця проблема переведена з теоретичної площини в економічну та технічну [27, с. 21].

Тож, розглянувши понятійно-категоріальний апарат прийняття та виконання управлінських рішень в організації, зазначимо, що під теорією прийняття управлінського рішення необхідно розуміти систему знань, які відображають сутність понять "закономірність" і "рішення". З урахуванням закономірностей рішення розробляються, приймаються та реалізуються. Основними рисами теорії прийняття рішень є: об'єктивна реальність, логічна цілісність, здатність до розвитку, відносна самостійність, активний вплив на практику.

Прийняття рішення являє собою свідомий вибір серед варіантів, що є або альтернатив на пряму дій, що скорочують розрив між теперішнім часом і майбутнім бажаним станом організації. Таким чином, даний процес включає в себе багато різних елементів, але неодмінно в ньому присутні такі елементи, як проблеми, цілі, альтернативи і рішення - як вибір альтернативи.

Даний процес лежить в основі планування діяльності організації. План - це набір рішень по розміщенню ресурсів і на пряму їх використання для досягнення організаційних цілей.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРОЦЕСУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ: СВІТОВА ПРАКТИКА ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

2.1. Поняття і концепції демократичного врядування як предмет політичних та управлінських досліджень

Сучасний світ, зокрема і Україна, переживають складні часи глобальної економічної кризи. До неї в Україні додається постійний кризовий стан практично всіх державних та недержавних політичних інституцій, які виступають основним механізмом забезпечення стійкості суспільства, визначають його здатність до керованості або некерованості у відповіді на внутрішні та зовнішні виклики.

Дана тема, на перший погляд, віддалена від цих гострих проблем сучасності. Проте, тільки на перший погляд. Насправді методологічні проблеми, пов'язані з визначенням основних понять політичних та управлінських наук, допомагають дослідникам (експертам, консультантам) краще систематизувати механізм функціонування системи управління суспільством в його ієрархічному (вертикальному) та мережевому (горизонтальному) вимірах, а отже, рекомендувати більш життєздатні, несуперечливі в самій собі пропозиції щодо інституційних змін і інституційної стабілізації, які відповідають сучасним стандартам державного управління і ширше - демократичного (громадянського) владарювання. Однак зміст останнього терміну нам ще слід розглянути.

Суспільне та державне управління; державне керівництво і владарювання; управління як адміністрування: взаємозв'язок і відмінності. Суспільство відноситься до саморегулювальних систем. Це означає, що воно може підтримувати сталому рівень власної упорядкованості завдяки впливу певних внутрішніх чинників – стихійних (невидимих), свідомо створених і цілеспрямовано діючих. Коли йдеться про стихійні механізми, часто згадують

саморегуляцію економіки за допомогою так званої "невидимої руки" ринку (не завжди раціональної та справедливої, як переконуємося на прикладі нинішньої економічної кризи). Філософи пишуть про саморегуляцію духовної, етнополітичної, екологічної та інших систем. Проте розуміння саморегуляції не обмежується лише дією стихійних механізмів, які часто виявляються недостатніми, але й має в деяких аспектах руйнівні наслідки, якими люди намагаються протистояти чи запобігти за допомогою свідомо створених важелів та механізмів. Вони також входять в групу сил, які у взаємодії з саморегуляцією створюють широкий спектр самозбереження, а їх різноманітність забезпечує те, що ми називаємо соціальним упорядкуванням [28, с. 45].

Соціальне управління – це свідоме і цілеспрямоване вплив на суспільну систему в цілому або на її елементи, для здійснення якого існують спеціальні управлінські підсистеми, основною функцією яких є регулювання, впорядкування, стабільне функціонування та розвиток суспільства визначеним (визначеними) напрямками. Такі слова є синонімами, хоча кожне з них має свої відтінки значень і вживається в певних контекстах – іноді орієнтовано, а іноді і не дуже. До "не дуже" належить закріплення терміну "управління" до соціуму як цілого, коли йдеться про його упорядкування, регулювання і спрямування досягнення певних цілей у конкретних умовах (соціальне управління в його найширшому значенні), а в той же час його вживають для характеристики управлінської діяльності в його високому значенні: управління як адміністрування [28, с. 47].

Головною (хоч і не єдиною) управлінською підсистемою, яка перетворює суспільство в письмовий вигляд саморегулювальних систем, донедавна вважали державу, а також макро-адміністративні структури, функціями яких є забезпечення, впорядкування, стійке функціонування та розвиток суспільства визначеним (визначеними) напрямками. Державу в даному випадку розглядали як політично організоване суспільство певної

країни в обмежених кордонах, а як в українській мові (а в минулому – і в українській мові також) узагальнено називають її урядовими структурами, функцією яких є урядування [29, с. 105].

Фахівці наголошують, що новий зміст терміну "урядування" (governance), хоч і з'явився в широкому вжитку недавно, має глибокі історичні корені (Б. Делла Сала посилається, зокрема, на його вживання у Франції ще у XIII столітті). Українською мовою це слово також не є новим, але дещо прижите, оскільки у радянський період було витіснене словом "правління", аналогічним російському "правлению". Українською мовою "урядувати" – це означає "чинити лад", тобто впорядковувати, організовувати і досягати поставлених цілей. Уряд, урядування, урядник, урядник – це поняття, які є дуже важливими для українського суспільного життя та свідомості, і дуже показливо, що сьогодні доводиться про них говорити мало не як про запозичення з англійської мови [29, с. 106].

Причин тому є кілька. По-перше, це втрата державності та послуговування політико-управлінським лексиконом тих країн, де влада над Україною чергувалася. По-друге, це спадщина комуністичних часів з її змішанням партії з державою, політичного управління з адміністративним та претензією до "управління суспільним розвитком на основі писаних законів". По-третє, це об'єктивний процес диференціації суспільств, держав, а отже і тих систем, які беруть на себе їхнє управління/регулювання [29, с. 106].

Урядування здійснюється на різних рівнях суспільної системи шляхом визначення напрямку розвитку, прийняття і впровадження загальносистемних для даного рівня рішень, які на загальнонаціональному рівні завжди мають політичний характер. Питанням перетину політичних та адміністративних аспектів управлінської діяльності в Україні приділяється чимало уваги. Термін "урядування" стає все більш поширеним – як у його традиційному, так і в новому значенні. Особливу увагу приділяють його молоді науковці та ті, хто займається питаннями регіонального, місцевого та загальномісцевого

урядування [29, с. 40]. Дослідники пишуть про "форми урядування", "інституції урядування", "механізми урядування", аналізують політику "як управління владою" (politics) та як "процес урядування" (policy). Учасники різноманітних програм і проектів використовують цей термін у таких словосполученнях, як (державне) урядування, місцеве (само)урядування, муніципальне урядування, урядування в містах, електронне урядування, конституційне урядування, народне урядування, студентське урядування, глобальне урядування. Проте, рівень усвідомлення щодо змісту і контексту названих термінів залишається досить низьким. Це показує, зокрема, дискусія 2006-2008 рр. в НАУ та її регіональних інститутах під час структурного реформування академії та введення змін до навчальних планів, в тому числі і при залученні спеціальності "публічне адміністрування" [30, с. 87].

Якщо повернутися до наших традиційних підходів (див. верхню частину рис. 1), то, як вже зазначалося, поняття урядування замінилося поняттям (державного) управління. Друге є синонімом першого, з тією відмінністю, що в ньому присутні моменти владного панування та ієрархії, тоді як перше містить конотацію горизонтальної взаємодії, співпраці та спільноти. Один із визначених авторитетів у сучасній східній науці про урядування, Б. Гай Пітерс, закликає розглядати урядування як спрямування зусиль суспільства у тому ж значенні, що й спрямування човна. "Етимологічно, як і практично, – стверджує вчений, – ми можемо думати про урядування, як про завдання спрямовувати економіку та суспільство за допомогою певних колективних важелів" [31, с. 27].

Правління та урядування відрізняються від управління (у високому сенсі, як адміністрування) тим, що "правителі", хто ними не є – від фараона до трьох гілок демократичної влади і громадянського суспільства, ухвалюють рішення, тоді як управителів наймають для їх виконання. Суттю правління/урядування є визначення, ухвалення і впровадження основаних на певних цінностях та наповнених відповідним змістом курсів публічної

(державної) політики, поза межами якої воно втрачає зміст, залишаючись порожньою рамкою. Про важливість політики як основи будь-якого урядування свідчить такий приклад. У 2007 р. SIGMA – спільна ініціатива Організації європейського співробітництва та розвитку ЄС – провела додаткову оцінку урядування в Україні. На першому місці у структурі поданих результатів перевірки аналізу було поставлено "суцільна розробка державної політики", а вже після цього йшли адміністративно-правова система, державна служба, система державних закупівель та інші [32].

Не дивно, що загальна оцінка цієї першої складової взагалі була негативною. Однак останнім часом, як висловив німецький аналітик, керівник Фонду Аденауера в Україні Ніко Ланге, в державі функціонує "політика без політики". Політичні діячі найвищого рангу "не шукають найкращих шляхів вирішення проблем свого суспільства. Вони не полюють до політики" [32]. За таких умов управління виступає функцією політичної корупції та розглядається її учасниками як засіб утримання влади та збагачення, а питання про те, чи "залишиться країна", якою ще потрібно буде управляти після втрати влади, нікого з них не турбує [33].

Повертаючись до термінології, можна зауважити, що на пострадянських теренах щодо цієї (недооціненої на перший погляд) діяльності закріпився термін "державне управління", тоді як у більшості країн із стійкою та тривалою демократичною традицією використовується поняття "громадська політика". Також говорять про громадські взаємини, громадське управління та громадську адміністрацію. Ці терміни ще нещодавно для нас стали паралельними з утвердженням республіканської форми правління. Оскільки громада дослівно – "справа народу", то саме цій "громаді", тобто народові, повинні служити і підпорядковуватися їх державна служба та політика, яку вони здійснюють. Таким чином, зміст слова "громадський" у цих випадках зовсім не зводиться до "відкритості", як нас переважно вважають. Якщо є потреба в перекладі, то в цих випадках

доцільніше вживати слова "суспільний" чи "громадянський". А найкраще, на наш погляд, залишити назви термінів з оснащенням "громадський" у їх латиномовному варіанті, відомому ще з часів Стародавнього Риму, і домагатися їх поступового їх перетворення на норму словниковжитку в суспільних науках - паралельно з освоєнням нових концепцій сучасної теорії управління [34, с. 56].

Якщо дотримуватися історичного підходу (найсприятливішого для схематичного опису зміни концепцій і практики), то йдеться про зміну трьох парадигм у теорії управління. З кінця XIX ст. до 40-50-х років XX ст. панувала концепція "раціональної бюрократії"; у 60-70-х роках її на зміну прийшла концептуальна модель "нового публічного менеджменту", а з 80-90-х років інтенсивно впроваджуються підходи "нового" чи "доброго управління" ("governance" та "good governance"). Можна сказати, що жодна з них не лише не стала обіцянням управлінської практики в Україні, але й не отримала належної (систематичної, з перекладами джерел, необхідними дискусіями) теоретичної уваги. Цим, на жаль, визначається, на наш погляд, теоретико-методологічна слабкість багатьох кандидатських дисертацій з державного управління [35].

У теорії управління відбулися значущі зміни в період від концепції раціональної бюрократії до виникнення "нового публічного менеджменту" і "доброго управління". Важливість східного варіанта сучасної системи управління, що базується на раціонально організованій та ефективній бюрократії, була висловлена німецьким соціологом і істориком М. Вебером [36, с. 105].

Для ідеального типу раціональної бюрократії, як визначив Вебер, характерні такі риси: професіоналізм у службовій діяльності; політична (ціннісно-ідеологічна) нейтральність; функціональний поділ праці; жорстка службова координація; чітка регламентація управлінського процесу; службова дисципліна; стабільність соціального статусу та визначені умови просування

по службі. Службовці отримують гарантії успішної кар'єри в залежності від досвіду та знань, не піддаючись втручанню в свою діяльність на підставі будь-яких ціннісних орієнтацій. Їх характеризує високий рівень честі та гідності, висока корпоративна свідомість та відповідальність, що унеможлиблює конфлікти та забезпечує гармонію в службових відносинах [36, с. 105].

Раціональна бюрократія, яка є втіленням порядку в організації та систематизації, формується на основі професіоналізму та меритократії, які відзначаються відмінностями від традиційної бюрократії, яку Вебер назвав "патримоніальною". Особливості патримоніальної бюрократії включають призначення чиновників володарем (царем, королем і т. д.) з його оточення на підставі відданості та відповідальності лише перед ним. Патримоніальна бюрократія не може діяти, не отримуючи вказівок від керівника, і в її розпорядженні немає формальних правил, що спричиняє інтриги та намагання вибитися вперед перед "начальством" будь-якими методами. Її властива ірраціональність та повна залежність від патрона [37, с. 45].

Раціональна бюрократія формувалася в східноєвропейських країнах у новий час, спочатку шляхом трансформації королівського двору в королівську службу, а пізніше - з королівської служби на нібито незалежну цивільну. Однак демократія, незважаючи на всі суперечності та несприятливості бюрократизації, не змогла успішно функціонувати без сучасної бюрократії. Це виявилось, власне кажучи, великою популярністю Вебера в США в першій половині XX століття. Проте країни, які зараз переживають процес демократизації, ще не пройшли стадію раціоналізації управлінського апарату і несуть стереотипи патримоніальної адміністрації, успадковані з минулого, що ускладнює створення власної служби сучасного зразка та гальмує її розвиток [38, с. 32].

Українську систему державного управління в наш час, після майже 33 років незалежності та реформ управління, важко визначити як чітко

раціональну чи патримоніальну. Питання це є складним, оскільки у реаліях України прагнення до національної самостійності зумовили складні взаємодії між традиційними стереотипами та моделями управління [38, с. 32].

На сучасному етапі спостерігається тенденція до надмірної політизації державної служби, необґрунтованого суб'єктивізму керівників при оцінці діяльності державних службовців та спотворення принципів стандартизації та регламентації управлінського процесу. Ця ситуація породжує низку проблем, включаючи непотрібність, а також втрати учинки та результативності [39].

Деякі вчені та експерти вказують на те, що в Україні ще не вдалося повністю подолати наслідки патримоніального владарювання та що реформа адміністративного апарату була завершена ще у 1998 році. Проте, при цьому нинішні реалії характеризуються переважанням політизованості державної служби та важливістю особистих зв'язків при зайнятті посад [39].

Під час переходу від радянського періоду до сучасних умов, в Україні також спостерігаються складнощі у впровадженні ідеалів раціональної бюрократії. Це стосується необхідності подолання негативних аспектів, таких як непотрібність, корупція та втрата довіри до державних структур. Однак вже існують пропозиції використовувати принципи та механізми бізнес-менеджменту, які заміняють регламентацію конкуренцією, свободою та переконаннями [40, с. 53].

Модель "нового публічного менеджменту" (НПМ) вважається альтернативою традиційній бюрократії та акцентує на партнерстві держави з громадянами, підприємствами та неприбутковими організаціями. Принципи НПМ включають сприяння конкуренції, делегування влади, фокус на результати, ефективне використання ресурсів та інші [40, с. 54].

У великій мірі децентралізований підхід, запропонований у НПМ, може виявитися більш ефективним для розв'язання проблем сучасної державної

адміністрації в Україні. Такий підхід відповідає ідеї створення учасницького управління та сприяє розподілу влади між різними секторами - державним, приватним та громадським - для вирішення проблем громади [40, с. 54-55].

У дослідженнях відзначається, що Новий Публічний Менеджмент (НПМ) призвів до суттєвих переваг: функціонування урядових структур стало більш відкритим та сприйнятливим, покращилась якість управлінських послуг, підвищилася продуктивність у різних галузях служби. Проте, як це зазвичай трапляється, "новий публічний менеджмент" викликав до життя деякі нові проблеми, такі як зростання витрат на надання послуг населенню, ускладнення проблеми підсвідомості та відповідальності інших [41, с. 21].

Іншим шляхом пішли прихильники концепції "доброго (належного) врядування". Вони підкреслювали тенденцію до надання більшої ваги такому суб'єкту урядування, як громадськість, особливо в країнах, які рухаються шляхом демократії [42, с. 56]. Увага зосереджується на тому, що при реформуванні державної служби слід йти на розширення кола суб'єктів управлінського процесу, залучення до нього структур громадянського суспільства та бізнесу, налагодження інформаційно-комунікативної взаємодії для вирішення потреб і надання якісних послуг. Такий підхід підтримує ідею створення учасницького управління та сприяє розподілу влади між різними секторами [43, с. 45].

Модель "доброго врядування" наближає врядування до саморегулювання громадянства і суспільства, а також до моделі так званої "дезінтеграції" або "дорадчої" демократії [44]. Перший термін у цих висловлюваннях дещо невизначений в україномовному контексті, але другий – досить точний: йдеться не тільки про належне функціонування управлінських структур як таких, а й про служіння до управління життєвими і соціальними компонентами громадянства, зокрема, до справедливості [45].

Таким чином, підвищення демократичності та ефективності адміністративного апарату сучасних демократичних країн відбувається через підтримку впорядкованості, свідомості та контрольованості бюрократії як системи державного управління. Українським вченим слід більше долучатися до цього процесу, адже нові концепції управління повністю відповідають напрямкам політичної та управлінської думки в Україні, яка шукає виходи із складних кризових ситуацій, в які справилися події останніх років.

2.2. Демократичне врядування в умовах глобалізації

Від початку XX століття питання глобалізації та демократичного врядування є предметом жвавих обговорень та наукових дискусій. На сьогодні вчені не досягли консенсусу щодо того, яким чином глобалізація взаємодіє з демократичним врядуванням та як глобальні процеси впливають на цей вид управління. З урахуванням зростання інтеграції, інтернаціоналізації, індустріалізації та міжнаціональної взаємодії, що посилили глобалізацію та впровадження демократичного врядування, можна припускати, що між ними існує певний взаємозв'язок. Цей взаємозв'язок підтверджується не лише сучасними викликами та вимогами, але й необхідністю забезпечення сталого розвитку.

Проте не можна ігнорувати погляди антиглобалістів та альтерглобалістів, які в своїх дослідженнях наголошують на негативних аспектах глобалізації. Таким чином, на сьогодні питання демократичного врядування в умовах глобалізації залишається відкритим та актуальним, вимагаючи детального теоретико-методологічного дослідження.

Демократичне врядування, що здійснюється в умовах глобалізації, визначається як ключовий елемент, спрямований на забезпечення сталого розвитку держави. Ця концепція визнається своєю високою продуктивністю, яка досягається завдяки систематичній, ефективній та підзвітній діяльності

всіх суб'єктів управління. Основна увага приділяється плануванню та виконанню запланованого, що виявляється у функціях врядування [46].

Функції демократичного врядування, які визначаються як основні напрями діяльності, орієнтовані на запобігання виникненню проблем і, в разі їх виникнення, на їхнє своєчасне та ефективне вирішення. Згідно з цим, сутність цих функцій полягає у визначенні ключових напрямків діяльності у контексті демократичного врядування [47].

Демократичне врядування є сукупністю національно встановлених практик, стандартів та принципів, спрямованих на ефективне публічне управління та адміністрування, дотримання демократії та досягнення сталого розвитку держави. Це досягається через нормативно визначену процедуру взаємодії держави із приватним сектором, що передбачає рівність та взаємовідповідальність за ухвалені рішення та їхню реалізацію. Демократичне врядування є найбільш соціально орієнтованим, об'єднуючи функції управління, такі як прогнозування і планування, організація, керівництво, координація, та контроль [47].

Таким чином, цей вид управління визначається певними діяльнісними напрямками, які включають планування, організацію, керівництво, координацію та контроль, і є ключовим для забезпечення сталого розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів.

Поняття врядування є концептуально відмінним від поняття управління, яке зводиться до одностороннього впливу держави на життєдіяльність суспільства. Врядування — спрямоване передусім на взаємодію громадськості з органами державної влади у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. І з огляду на те, що дане дослідження покликане проаналізувати функції демократичного врядування в умовах глобалізації, було б доречно врахувати функції не управління, а врядування, яке саме собою не є демократичним, оскільки для досягнення такого його

виду необхідно додавати до врядування складові демократії, створити сприятливе середовище, у якому процвітатиме демократичне врядування [48] за рахунок інтеграції, координації й балансування шести функцій врядування: визначення цілей організації, визначення етики організації, створення культури організації, забезпечення дотримання організації, забезпечення підзвітності врядування, розробка та впровадження структури врядування для організації [49, с. 2-3].

Відтак, до функцій демократичного врядування, з точки зору дослідників, слід зараховувати: активну боротьбу з корупцією та використанням службового становища з метою досягнення власної вигоди; розширення демократичних процедур, інститутів та принципів; обмеження терміну функціонування провідних державних установ; скорочення уряду за чисельністю та обсягом повноважень; підконтрольність; приватизацію державних та напівдержавних підприємств; установлення та дотримання кодексу поведінки; сприяння незалежній та ефективній судовій системі [50].

В межах даного дослідження особливу увагу варто звернути на концепцію Г. Алмонда, який визначаючи функції політичної системи вказав на те, що для будь-якої системи притаманна взаємодія, котра саме й свідчить про рівень відкритості та доступності до органів державної влади. На підставі того, що для демократичного врядування взаємодія вважається визначальною складовою, варто визначені дослідником функції зараховувати до функцій демократичного врядування. Г. Алмонд, визнаючи функції, використав методологічно цікавий підхід, розділивши їх на функції входу та виходу [51].

Серед перших назвав: політичну соціалізацію населення та добір персоналу (залучення населення до процесу публічного управління та адміністрування); артикуляцію (покликана забезпечити вираження інтересів відповідних груп громадськості у процесах реалізації державної політики); агрегування інтересів (передбачає ідентифікацію інтересів різних груп

громадськості, їх поєднання, групування та доведення до інститутів влади); політична комунікація. У числі других: нормотворчу, правозастосовну та контрольну [52, с. 74]. Визначальною особливістю цих функцій за демократичного врядування є те, що до виконання кожної із них може долучатися громадськість.

Функції демократичного врядування виявляються у двох формах: безпосередній та представницькій, розрізняючи роль громадських обговорень та діяльності органів державної влади. Відзначається, що у безпосередній формі громадяни особисто беруть участь у публічному управлінні та адмініструванні, тоді як у представницькій це відбувається опосередковано через обраних представників [53, с. 32].

З урахуванням суті демократичного врядування та його функцій, а також глобалізаційних викликів, пропонується уточнити перелік функцій цього виду управління, конкретизуючи їх для умов глобалізації. Однією зі спрямованих на це функцій є участь населення у формуванні публічної політики. Це стає необхідним елементом глобального суспільного розвитку, сприяє мінімізації негативних наслідків глобалізації та сприяє встановленню ефективного спілкування та взаємодії між суб'єктами публічного управління та адміністрування [54, с. 56]. Ця функція допомагає створити механізми визначення суспільних потреб і інтересів, їх узгодження та вирішення суспільно значущих завдань.

З огляду на взаємодію влади і суспільства в плані публічної політики, виконуються основні функції, такі як артикуляція суспільних інтересів, публічний контроль за діяльністю влади та вплив на формування державної політики. У контексті глобалізації ці функції мають за мету активізацію громадськості в процесі ухвалення та реалізації політико-управлінських рішень. Принципи доступності, транспарентності та участі стають важливими для реалізації цієї функції, сприяючи співпраці приватного сектору, громадськості та держави [55, с. 103].

Таким чином, участь громадян, як важлива умова демократичного врядування, може виявлятися як конструктивним чинником розвитку, так і призводити до певних негативних наслідків у формуванні політики та прийнятті рішень.

У контексті глобалізації та демократичного врядування можна спостерігати явища делегітимації та лібералізації [56, с. 65]. Ці явища призводять до взаємного, публічного управління та адміністрування, в якому бере участь значна кількість суб'єктів. Важливими учасниками у формуванні публічно-управлінських рішень стають недержавні утворення, що відображають громадську думку. Однак важливо враховувати чинники, що впливають на формування громадської думки [57, с. 33].

З точки зору А. Кохана, до таких чинників належать: "забезпечення повноцінного інформаційного середовища, в якому формулюється політико-управлінське рішення, рівень компетенції громадських лідерів та представників громадськості в політичних інститутах, їх здатність продукувати власні рішення, а також схильність підпадати під вплив політичних маніпуляцій чи здатність протидіяти маніпулятивним технологіям" [58, с. 177]. Ми вважаємо, що, окрім забезпечення повноцінного інформаційного середовища, важливо визначити рівень інформованості громадськості, оскільки від цього залежатиме долаточне розуміння ситуації. Водночас участь не лише представників, але й самої громадськості є важливою. Рівень компетентності громадськості, яка обирає своїх представників та приймає участь у формуванні та реалізації публічної політики, має важливе значення.

Громадянин, як суб'єкт управління, має можливість висловлювати свою думку стосовно потреби у прийнятті рішення, проте його точка зору є індивідуальною та суб'єктивною. У той час, як представник населення виражає колективну волю суспільства, а долучення громадськості до

формування публічної політики сприяє артикуляції її інтересів та вирішенню суспільних проблем [59, с. 178].

Також важливо враховувати активну роль опозиції в процесі формування публічної політики, яка збалансовує інтереси, стабілізує політичну ситуацію та сприяє контролю над діяльністю влади. Деполітизація інформаційного простору, яка виникає в результаті науково-технічного прогресу, розвитку інформаційних технологій, глобалізації та демократії, виступає критерієм формування позитивного іміджу органів державної влади та демократизації врядування [60, с. 31]. Це дозволяє використовувати накопичені знання на практиці та сприяє усуненню маніпулятивного впливу під час формування громадської думки.

Деполітизація інформаційного простору виявляється в незалежності та самостійності діяльності засобів масової інформації, відсутності цензури та наявності громадських медіа. Останні, проводячи відкриту редакційну політику, активно залучають громадськість, сприяючи її зацікавленості в питаннях публічного управління та адміністрування і сприяючи залученню до безпосереднього обговорення, прийняття та реалізації управлінських рішень [61, с. 33].

Контроль за діяльністю органів державної влади включає звітність цих органів та збалансовані відносини між владою та громадськістю. Збалансованість в цьому контексті розглядається через призму стримування та противаг, що є принципом поділу влади як для державних органів, так і для суспільства загалом. Це обумовлено демократичною складовою врядування, де участь населення у управлінні та адмініструванні (чи вона відбувається безпосередньо чи через представників) визначає основні принципи. Громадський контроль може здійснюватися у двох формах: безпосередній та представницький. Перший включає громадську експертизу діяльності органів державної влади, звернення громадян до державних органів за інформацією та участь у звітуванні цих органів за певний період. Представницька функція

контролю наділяє об'єднання громадян (громадські організації), створені спеціально для здійснення контролю з визначеними повноваженнями. Функціональні обов'язки таких органів включають в себе вид контролю та сферу його здійснення [62, с. 7].

Контроль, у своїй сутності, спрямований на забезпечення стабільності та рівноваги в державі, що досягається завдяки ефективній системі владних і громадських відносин. Ця система, ґрунтуючись на нормах законодавства, дозволяє членам громадянського суспільства контролювати державну владу, обмежувати та самообмежувати державні імперативи та адміністративно-командні прагнення [62, с. 7].

Основні функції контролю включають:

- Нормативно-правова функція, яка забезпечує дотримання владою закону та обмежує її владні повноваження. Правове регулювання є ключовим елементом для залучення громадян до управління та контролю.
- Суспільно-інформаційна функція, що полягає в наданні громадськості доступу до інформації про діяльність владних органів, сприяючи прозорості та обліку державних рішень.
- Суспільно-мотиваційна функція, яка мотивує громадськість до активної участі в управлінні та надає органам влади стимули до виконання своїх функцій відповідно до закону.
- Функція управління ризиками, яка спрямована на управління ризиками при ухваленні управлінських рішень для успішної реалізації публічної політики [62, с. 7].

Контроль виступає як інструмент, що забезпечує ефективне та відповідальне врядування, сприяючи взаємодії між громадянським суспільством і владними інститутами, тим самим забезпечуючи демократичний порядок у країні [62, с. 7].

Відповідно до логіки даного дослідження, розуміння та застосування функцій демократичного врядування в умовах глобалізації можна визначити за наступними критеріями:

- Дотримання законодавства: Важливо, щоб демократичне врядування враховувало принципи та норми законодавства, які регулюють взаємовідносини між владою та громадянами.
- Розуміння сутності демократичного врядування: Суб'єкти публічного управління та адміністрування повинні вірно розуміти сутність демократичного врядування та його роль у глобальному контексті.
- Розрізнення моделей демократичного врядування: Розуміння та застосування різних моделей демократичного врядування залежно від контексту та потреб громадян є важливим.
- Виокремлення функцій та принципів демократичного врядування: Визначення основних функцій та принципів, які керують демократичним врядуванням, сприяє чіткому визначенню завдань та цілей.
- Визначення цілей та напрямів діяльності: Формулювання конкретних цілей та напрямків діяльності дозволяє ефективно спрямовувати зусилля на досягнення результатів.
- Розроблення програм дій із впровадження обраної стратегії: Розробка чітких програм дій сприяє системному впровадженню стратегій демократичного врядування.
- Застосування складових демократичного врядування на практиці: Практична реалізація основних аспектів демократичного врядування сприяє його ефективності та впровадженню в життя.
- Співпраця, взаємодія та досягнення компромісу: Гармонійна взаємодія між різними суб'єктами публічного управління та адміністрування є ключовою для успішного демократичного врядування в умовах глобалізації.

З огляду на ці критерії, функції демократичного врядування в умовах глобалізації мають бути обов'язковими, реально впровадженими,

динамічними, системними, зваженими, цілісними, єдиними та збалансованими, сприяючи сталому розвитку та збереженню національних особливостей держави.

Отже, наш аналіз функцій демократичного врядування в умовах глобалізації дозволив визначити ключові напрями діяльності, які втілюються у цьому виді урядування. Ми також виявили характерні особливості функцій демократичного врядування в умовах глобалізації та визначили критерії їх застосування. Розкривши функціональну спрямованість демократичного врядування, ми визначили, що ці функції є основними напрямками діяльності, спрямованими на управління процесами публічного управління та адміністрування з метою запобігання виникненню проблем і їх вирішення в разі виникнення. На основі результатів нашого дослідження можуть бути проведені подальші наукові розвідки в галузі теоретико-методологічного аналізу принципів, методів і моделей демократичного врядування в умовах глобалізації.

2.3. Демократія участі як складова і чинник демократичного врядування в Україні

Демократичність держави вимагає не лише формального оголошення публічної влади, яка належить народу, але й активної участі громадян у практичному здійсненні цієї влади. Протягом останнього десятиріччя в Україні з'явилися нові форми участі громадян у вирішенні загальнодержавних та місцевих питань. Якщо раніше конституційне положення про право громадян брати участь в управлінні державними справами розглядалося головним чином у контексті виборів та референдумів, то сьогодні створення громадських рад, проведення консультацій з громадськістю та громадська експертиза діяльності виконавчих органів влади

взагалі розширили уявлення про засоби участі громадян у публічному врядуванні.

Однак важливо зауважити, що впровадження цих ініціатив ще не гарантує їх високої ефективності чи широкого застосування громадянами. У демократичній державі публічне управління виконується професійним персоналом, який з часом розуміє суспільну необхідність та доцільність. Таким чином, включення громадської ініціативи у професійну сферу залишається обмеженим та факультативним. Появляється питання про чинники, які безумовно забезпечать демократичність публічного врядування на імперативних засадах. Це особливо актуально в умовах пострадянського суспільства, де бюрократичний апарат довгий час самостійно визначав публічні потреби та інтереси. Проте практична необхідність усвідомлення місця та ролі імперативних засобів участі громадян у публічному врядуванні та визначення їх змісту для подальшої демократизації влади не отримала належного відображення в теоретичному дослідженні науковців.

Визначення сутності демократичного врядування є складним завданням, оскільки за останній час це поняття використовується як синонім для "доброго врядування". Цей підхід може бути обґрунтованим, але може виникнути певні труднощі щодо визначення характеру врядування в демократичних країнах протягом останніх п'ятдесяти років. Навіть коли врядування в цих країнах було демократичним, воно все ж не мало багатьох рис сучасного "доброго врядування". Загалом розвиток демократичних принципів управління є постійним і, в той же час, суперечливим процесом, що взаємодіє з практикою здійснення влади, а саме врядування [63, с. 56].

Етапи розвитку держави як суспільного інституту супроводжувалися зростанням ролі суспільства в конкретному визначенні впливу державно-владних структур. Формула "від об'єкта державно-управлінського впливу до його суб'єкта" точно відображає сутність цього процесу, хоча вона є абстрактною. Демократизація суспільного життя вимагає не лише

можливості періодично змінювати носіїв влади, але й безпосереднього впливу на практичне здійснення цієї влади. Однак реальність впливу громадян та їх колективів на зміст публічного врядування повинна визначатися не суб'єктивними факторами, а виключно інституційними механізмами функціонування публічної адміністрації [63, с. 68].

Навіть не дивлячись на поширені погляди про загальність демократичної організації публічної влади в українському суспільстві, реальність виявляється трошки іншою. Д. Растоу раніше визначав демократичність держави за проведенням не менше трьох послідовних вільних політичних виборів. Так, на початку другої половини XX століття демократичними визнавалися всього лише близько 30 держав. Ураховуючи велику кількість держав, які виникали та зникали, демократична держава повинна розглядатися як унікальний, а не типовий феномен. Основною її перевагою є організація публічної влади з високим рівнем самоорганізації та самоврядування, завдячуючи чому обмежені ресурси суспільства витрачаються передусім на його подальший розвиток [64, с. 23].

Демократична держава стала можливою завдяки певним інституційним досягненням її внутрішньої організації. З цього приводу Р. Даль та Ч. Ліндблом використали термін "поліархія" для характеристики сучасної демократичної держави і запропонували його визначення, яке включає набір політичних інститутів, необхідних для повноцінної демократії. Вони наголошували на зв'язку між ефективністю внутрішньої організації держави та розвиненістю інших політичних інститутів. Наприклад, ймовірність того, що уряд зазнає опозиції, зростає зі зменшенням його ресурсів порівняно з ресурсами опозиції, а також зменшується можливість уряду використовувати насильство чи політичні важелі для придушення опозиції [64, с. 25].

Хоча погляди на демократичну державу зазнали змін, це не вирішило питання про міру і межі визначення демократичності врядування на національному та місцевому рівнях. Наприклад, А. Ф. Колодій вважає оцінку

"діяльності різних урядових та адміністративних структур з точки зору визначених критеріїв демократичності та індикаторів" вимірюванням демократичності. Однак спроба визначити такі індикатори на даний момент має більше абстрактний, ніж практичний, зміст: індикатори переважно є відображенням тих самих критеріїв [65, с. 90].

Важливим показником демократії в управлінні є політична децентралізація публічної влади. Проте, сам факт відокремлення місцевого самоврядування як відносно автономної галузі публічного управління не гарантує його демократичності. Відсутність ефективних механізмів захисту громадських інтересів може сприяти використанню публічних коштів та ресурсів не на загальні, а на вузькогрупові чи приватні інтереси [65, с. 90].

Особливість управлінської діяльності як професійної сфери ускладнює вимірювання демократичності за ступенем втручання громадськості у публічне управління. Широке, але не компетентне втручання може завдати шкоди загальним інтересам. З іншого боку, розширення можливостей впливу громадян через різні інституційні засоби (звернення, громадські ради, експертиза, слухання тощо) може бути ігнорованим апаратом публічної влади [66, с. 34].

Україна, як і інші пострадянські країни, стикається із складністю створення демократичного врядування через велику суспільну інерцію. Визнання демократії передбачає утвердження вільної конкуренції як у сфері економіки, так і у політиці. Однак умови одержавленого суспільства відсутність такої конкуренції не тільки не передбачала, а й завдяки систематичному виключенню ігнорувала її. Відсутність монополії партії на кадровий потенціал і відсутність ефективних стимулів для залучення та утримання кваліфікованих працівників у державному апараті призводять до зниження рівня професіоналізму чиновників. В умовах блокування та ігнорування впливу громадськості апарат стає неспроможним вирішувати

публічні справи, що породжує відмову громадян взаємодіяти з державою та місцевим самоврядуванням [66, с. 35].

Враховуючи ці ускладнення, конкретизація поняття "демократичне врядування" викликає сумніви в практичній доцільності. Узагальнено, демократичне врядування можна визначити як здійснення публічної влади, що передбачає реальну відповідальність перед народом. Але це передбачає існування інституційного механізму, який гарантує цю відповідальність, незалежно від бажання політичних еліт зберігати своє владне становище [66, с. 35].

Важливо враховувати, що забезпечити реальність відповідальності носіїв влади є досить складним завданням. Ще Т. Гоббс стверджував, що якщо безумовна істина "три кути трикутника дорівнюють двом кутам квадрата" суперечить чістому-небудь праву на владу або інтересам тих, хто вже має цю владу, то це може призвести до відкидання геометричних принципів [67].

Домінуюча політична еліта потребує ефективних засобів контролю за апаратом публічного управління, інакше вона несе відповідальність за "чужу" діяльність. На сьогодні в Україні ситуація визначається тим, що старі засоби контролю або відсутні, або деградували, тоді як нові, адекватні суспільним реаліям, відсутні. Один зі способів контролю - розстановка "своїх" кадрів, але це може мінімізувати вимоги до професіоналізму персоналу та ускладнювати об'єктивний контроль [67].

Фактично, обмеження можливостей громадян впливати на зміст та якість публічного управління може призвести до низької активності громадян. Важко очікувати ефективного внеску у громадські обговорення проектів нормативно-правових актів [67].

У контексті пошуку засобів забезпечення відповідальності носіїв влади важливо розглядати роль безпосередньої демократії. Однак розуміння цього

поняття є неоднозначним, і конституція України у ст. 69 надає простір для тлумачень. Форми безпосередньої демократії включають плебісцити, збори громадян, письмові звернення, опитування та інші. Проте важко вважати за здійснення влади письмове звернення громадянина, яке отримує бюрократичну відповідь [68].

Обмеження можливостей громадян впливати на рішення публічних питань може спричинити застосування альтернативних форм контролю над народним волевиявленням, що може вплинути на обрану політичну еліту [68].

Основною формою вираження народного волевиявлення в сучасних демократичних державах є вибори. Функціональне призначення виборів полягає у тому, що вони є основним і широко використовуваним засобом надання права здійснення публічної влади в ім'я народу або локальних спільнот. Вимога отримання підтримки більшості учасників голосування гарантує легітимність обраних владних інституцій [69].

Визначення ролі референдумів ускладнене тим, що вирішення питань народним голосуванням може конфліктувати з представницькою демократією. Регламентація референдумів в сучасних демократичних державах призначена ускладнити чи навіть унеможливити їх перетворення на альтернативний парламентарський засіб вираження політичної волі народу [69].

Значущою роллю в контексті реалізації безпосередньої демократії є місцеві референдуми. Місцеве самоврядування представляє собою право та реальну можливість локальних спільнот вирішувати питання місцевого значення. Проведення місцевих референдумів є важливим фактором забезпечення реальності відповідальності місцевих рад перед територіальною громадою [69].

Локальні референдуми повинні бути:

- правом територіальної громади, яке вона може реалізувати самостійно, незалежно від бажання обраних органів та посадових осіб;
- засобом участі громади в рішеннях місцевого значення, особливо тих, які не можуть або не хочуть вирішувати обрані самоврядні інституції [69].

Наголошуючи на важливості безпосередньої демократії в забезпеченні демократичного врядування, важливо уникати її абсолютизації. Демократичні вибори дають можливість обрати тих, кого вважає народ гідним представляти його інтереси, але це не завжди гарантує обранню тих, хто може ефективно втілювати суспільні очікування. Безпосереднє волевиявлення може бути обмеженим, якщо не існує ефективних механізмів контролю та обговорення рішень [70].

Специфіка формування нормативно-правової моделі народного волевиявлення в демократичному суспільстві визначається тим, що отримання політичною елітою мандата на здійснення публічної влади (включаючи правозаконодавство) дозволяє їй законно та легітимно втілювати загальні та групові інтереси в законодавчому регулюванні. Дж. Ст. Мілль попереджав, що навіть найслабша партія може домінувати над своїми конкурентами, використовуючи урядову силу [70].

Ключовим в цьому контексті є пошук засобів примусу для владної еліти, спрямованих на повноцінне втілення публічного волевиявлення в нормативно-правовій моделі, орієнтованій на загальні інтереси, а не групові. В умовах України важливими факторами у цьому контексті є боротьба між елітами та просвітницька робота серед широких мас населення [70].

Технічний аспект забезпечення повноцінного народного волевиявлення є не менш складним завданням. Механізм його здійснення потребує встановлення різноманітних вимог та обмежень, що в поєднанні з різним ступенем їхньої імперативності створює сприятливе середовище для різноманітних маніпуляцій [70].

Особливість сталих демократій полягає в тому, що отримати публічну владу легше, ніж утримати її. Це вимагає раціонального упорядкування суспільного життя. У пострадянських країнах отримання публічної влади є передумовою конвертації адміністративних позицій у матеріальні та інші блага. Проте пристосування виборчого законодавства до можливостей політичних претендентів може відкривати шлях до влади, не завжди враховуючи народне волевиявлення [70].

Демократичність виборів не може визначатися виключно від створення режиму, що найбільше сприяє політичним силам. Реальні претенденти на політичну владу повинні враховувати, що державно-правове регулювання політичних процесів повинно сприяти реалізації всіх значущих суспільних інтересів. Міжнародні норми, включаючи Загальну декларацію прав людини та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, закликають до проведення періодичних виборів на основі загального, рівного виборчого права та таємного голосування [70].

Конституція України не надає прямих визначень щодо основних характеристик виборчої системи для обрання парламенту. Відповідно до пункту 20 частини 1 статті 92 Конституції, організація та порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України. Однак стаття 71 Конституції зазначає, що вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і безпосереднього виборчого права шляхом таємного голосування [71].

У порівнянні з цим, Конституція Норвегії, наприклад, визначає, що вибори проводяться за пропорційною виборчою системою в багатомандатних округах, утворених в адміністративно-територіальних одиницях субнаціонального рівня. Також встановлено розподіл мандатів між списками в округах за "правилом Сент-Лаге" [72].

Питання також виникають стосовно законодавчого регулювання референдумів. Закон України "Про Всеукраїнський референдум" вводить зміни у порядок проведення місцевих референдумів, і конституційність цих змін може бути об'єктом суперечок [73].

Зокрема, законодавство не виключає можливість прийняття нової редакції Конституції на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою. Стаття 156 Конституції передбачає, що законопроект про внесення змін до основних положень Конституції може бути затверджений на всеукраїнському референдумі, який призначає Президент, при підтримці не менше як двох третин від конституційного складу Верховної Ради. Однак важливо враховувати, що повторне подання законопроекту на те саме питання можливе лише до Верховної Ради наступного скликання [73].

Отже, важливо удосконалити механізми конституційного референдуму, наприклад, встановивши вимоги до підтримки проекту, які можуть гарантувати легітимність та широку підтримку змін до Конституції України.

Важливо відзначити, що Рішення Конституційного Суду України № 23-рп/2008 від 15 листопада 2008 року встановлює, що Президент України повинен провести референдум за народною ініціативою, дотримуючись встановлених вимог щодо збирання підписів на його підтримку. Проте законодавцю покладено завдання визначити термін, протягом якого глава держави повинен це зробити [74]. Варто відзначити, що в прийнятому законі ця прогалина залишилася невирішеною, зокрема стосовно терміну оприлюднення відповідного указу, а не терміну його прийняття. Це може породжувати твердження про можливість реалізації лише тих народних ініціатив, які мають підтримку глави держави [75].

Загальні висновки можна сформулювати наступним чином. По-перше, демократичність управління слід розуміти передусім як здійснення публічної влади, що передбачає реальну відповідальність її суб'єктів перед народом.

Реальність відповідальності виступає інтегральною характеристикою, ступінь досягнення якої може розглядатися як міра демократичності управління. По-друге, серед засобів забезпечення демократичного характеру виконання публічної влади ключове значення мають ті, хто дає можливість громадянам безпосередньо здійснювати цю владу. Без цих імперативних засобів демократичне управління є неможливим, вони сприяють формуванню та активному використанню факультативних засобів. По-третє, саме через форми безпосередньої демократії, такі як вибори та референдуми, громадяни беруть результативну участь у публічному управлінні. Розвиненість і оптимальне співвідношення цих форм є необхідною передумовою та чинником демократичного управління. По-четверте, нормативно-правове регулювання здійснення прямої демократії є формою вирішення суспільних конфліктів і потребує максимального врахування публічних інтересів. З огляду на стабілізуючу роль Конституції України в системі національного законодавства, у процесі її оновлення потрібно суттєво розширити розділ III. Необхідно вдосконалити чинний Закон України "Про всеукраїнський референдум" та якнайшвидше законодавче регулювання порядку проведення місцевих референдумів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язані з необхідністю розгортання широкої наукової дискусії щодо змісту терміна "демократичне управління", практичної потреби в роз'ясненні взаємозв'язку реального стану публічного управління та забезпечення демократичності виборів, глибшого вивчення взаємозв'язку місцевого референдуму як форми вирішення справ місцевого значення та форм участі у вирішенні цих справ, а також глибшого аналізу втілення визнаних світовою спільнотою принципів демократичних виборів у вітчизняному законодавстві.

РОЗДІЛ 3. ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗМІНИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

3.1. Проблема співвідношення понять «публічне адміністрування» та «демократичне врядування» в теорії державного управління

Впродовж останніх десятиліть тема співвідношення понять "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" стала предметом інтенсивного обговорення та наукових досліджень в контексті теорії державного управління. Ця проблема не лише відображає актуальні виклики, що постають перед сучасними державами у процесі організації своєї влади, але й висвітлює ключові аспекти ефективності та легітимності державного управління.

Публічне адміністрування як термін визначає сукупність дій та процесів, пов'язаних із здійсненням державної влади та наданням публічних послуг. З іншого боку, демократичне врядування визначається як система управління, у якій громадяни беруть активну участь у прийнятті рішень та контролюють владні структури через механізми представницької демократії та участі.

У зв'язку з викликами та змінами у сучасному світі, виникає необхідність докладніше розглядати взаємодію цих понять в рамках теорії державного управління. При цьому виникають питання про те, як забезпечити ефективність адміністративних процесів, зберігаючи високий рівень демократичного врядування. Розуміння, наскільки влада може бути ефективною та водночас демократичною, стає важливою проблемою для формування сучасної теоретичної концепції державного управління. У даному контексті важливо враховувати особливості національного контексту та вибір між різними моделями публічного адміністрування, забезпечуючи гармонію між ефективністю та демократією.

Проблема співвідношення понять "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" становить значущий аспект в теорії державного управління. Обидва терміни визначають ключові аспекти функціонування влади, взаємодії з громадянами та забезпечення ефективності публічного сектору. При цьому, розуміння їх співвідношення відображає складні взаємини між управлінськими процесами та принципами демократії [76, с. 45].

Публічне адміністрування, у своїй сутності, охоплює виконання завдань та функцій публічного сектору. Це включає в себе планування, координацію, контроль і регулювання діяльності державних інституцій. Його метою є забезпечення ефективного та ефективного функціонування державного апарату, що відіграє важливу роль у вирішенні суспільних завдань [76, с. 46].

З іншого боку, демократичне врядування зосереджується на забезпеченні участі громадян у прийнятті рішень і контролі за владою. Це визначається принципами прозорості, участі, відповідальності та справедливості. Демократія спрямована на взаємодію між урядом і громадянами, забезпечуючи вільне висловлення громадської волі та урахування інтересів різних соціальних груп [76, с. 50].

Зрозуміти співвідношення цих понять важливо для визначення форм та методів управління, які забезпечують гармонійний розвиток суспільства. На практиці, публічне адміністрування повинно враховувати демократичні принципи, забезпечуючи відкритість і участь громадян в процесі прийняття рішень [76, с. 51].

У важливій аспекті цієї проблеми виникає питання про те, як публічне адміністрування може сприяти чи заважати демократичному врядуванню, і навпаки. Чітке розуміння цього взаємозв'язку може визначити напрямки реформ в сфері державного управління та політичного розвитку, спрямовані на покращення взаємодії держави і громадянського суспільства [76, с. 52].

Крім того, важливо розглядати роль інститутів громадянського суспільства у взаємодії з публічним адмініструванням та демократичним врядуванням. Організації та ініціативи громадян можуть впливати на прийняття рішень та контролювати владні структури через участь у консультаціях, громадських обговореннях, а також через реалізацію права на петиції та звернення [77, с. 102].

У теорії державного управління існує підходів до поєднання публічного адміністрування та демократичного врядування. Деякі дослідники вважають, що ці концепції взаємозамінні та необхідно шукати їх інтеграцію, яка забезпечить ефективне управління, враховуючи потреби громадян [77, с. 102].

Інші науковці вказують на те, що можливе конфліктне співіснування цих понять через різницю в їхніх цілях та підходах. При цьому, необхідно забезпечити баланс між ефективністю публічного адміністрування та дотриманням демократичних принципів [77, с. 102].

Важливим елементом є також питання розбудови довіри громадян до державних інститутів, що потребує поєднання професіоналізму в управлінні та врахування думки громадян. Демократія необхідна не лише у

формальному вигляді, але й у реальних можливостях громадян впливати на процеси управління та взяти участь у прийнятті рішень [77, с. 103].

Отже, вирішення проблеми співвідношення "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" у теорії державного управління потребує глибокого аналізу, дослідження практики та розроблення ефективних механізмів, які забезпечать їхню взаємодію в інтересах суспільства та зміцнення демократії в країні [77, с. 103].

Подальше розглядання цієї проблеми вимагає аналізу конкретних механізмів взаємодії громадян із системою публічного адміністрування. У контексті демократичного врядування важливо створити умови для активної участі громадян у прийнятті рішень, а також забезпечити прозорість та відкритість діяльності державних інституцій [77, с. 104].

Одним із ключових аспектів є розвиток механізмів громадського контролю за діяльністю державних органів та владних структур. Транспарентність рішень, доступ до інформації, регулярні консультації із громадськістю - це основні елементи, що сприяють взаємодії громадян із системою публічного адміністрування [78].

Напрямок дослідження також включає аналіз досвіду розвинених країн у реалізації концепцій "публічне адміністрування" та "демократичне врядування". Вивчення кращих практик, впровадження новітніх технологій у сфері управління та залучення інтернаціонального досвіду можуть виявитися важливими факторами у вирішенні проблеми оптимального співвідношення цих понять [78].

Зокрема, акцент може бути зроблений на тому, як реформи у сфері публічного адміністрування сприяють зміцненню демократичних інститутів та розвитку громадянського суспільства. Вивчення взаємовпливу цих процесів дозволяє визначити оптимальні стратегії для країн, які прагнуть до

поєднання ефективного управління та широкого громадянського участі в управлінні державними справами [78].

У подальших дослідженнях також може бути корисним розглядання питань щодо удосконалення правового регулювання та розвитку механізмів, що сприяють діалогу між громадянами та владою. Акцент на забезпеченні ефективного використання інструментів громадського участі в різних сферах державного управління може допомогти збалансувати інтереси та визначити оптимальний шлях розвитку країни в контексті демократичного врядування та публічного адміністрування [78].

Питання співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" стає ключовим у контексті побудови сучасної демократичної держави. Це особливо актуально для України, яка переходить до нового етапу розвитку, акцентуючи увагу на підвищенні якості управління та зміцненні демократичних інститутів [79, с. 94].

Важливим аспектом взаємодії "публічного адміністрування" і "демократичного врядування" є забезпечення відкритості та відповідальності державних органів перед громадянами. Розбудова ефективного публічного адміністрування повинна базуватися на засадах демократії, де громадяни мають можливість впливати на процеси управління та прийняття рішень [79, с. 95].

У свою чергу, демократичне врядування передбачає активну участь громадян у формуванні та контролі за державною політикою. Гармонійне поєднання цих аспектів визначає рівень демократизації суспільства та ступінь довіри між владою та громадянами [79, с. 96].

Дослідження механізмів взаємодії "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" включає в себе і аналіз ролі громадянського суспільства у вирішенні важливих суспільних питань. Формування

ефективних каналів комунікації між владою і громадянами є важливою передумовою для розбудови демократичних відносин [79, с. 96].

Наукове дослідження проблеми співвідношення цих понять також спрямоване на розгляд аспектів участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні через механізми місцевих референдумів та громадських обговорень. Забезпечення громадянської активності та участі у важливих питаннях формує підґрунтя для сталого розвитку демократичної держави [79, с. 96].

Процес дослідження включає вивчення інституційних аспектів, таких як роль парламенту, місцевих самоврядувань, та інших органів влади у взаємодії з громадянами. Особливу увагу слід звертати на механізми горизонтальної та вертикальної взаємодії, що дозволяють ефективно об'єднувати інтереси громадян із стратегічними напрямками державного управління [79, с. 96].

Далі важливо дослідити ролі та функції інститутів, які забезпечують публічне адміністрування та демократичне врядування. Судова система, контрольно-ревізійні органи та інші державні структури відіграють ключову роль у забезпеченні правового порядку, але їхня прозорість та взаємодія з громадянами також мають важливе значення для демократії [79, с. 97].

Важливим аспектом є також аналіз участі громадян у виборчих процесах. Визначення ступеня впливу громадян на формування влади та ухвалення стратегічних рішень визначає ефективність демократичного врядування. У цьому контексті вивчення виборчих систем, механізмів голосування та політичної конкуренції є необхідним [80, с. 74].

Розгляд різних моделей державного управління та їхніх взаємозв'язків із різними формами демократії (представницької, прямої) розкриває різноманіття шляхів розвитку політичної системи. Особливу увагу слід

приділити дослідженню кращих світових практик та адаптації їхніх досвідів до умов вітчизняного суспільства [80, с. 75].

Не менш важливим є і вивчення ролі медіа та громадських організацій у формуванні громадянського суспільства і контролі за владою. Засоби масової інформації, активні громадянські об'єднання та інші інструменти взаємодії грають визначальну роль у створенні ефективної системи публічного адміністрування та забезпеченні прозорості владних структур [80, с. 75].

Заключним етапом дослідження буде аналіз викликів та перспектив розвитку публічного адміністрування та демократичного врядування в Україні. Розробка рекомендацій для вдосконалення існуючих механізмів управління, збільшення ролі громадян у прийнятті рішень та забезпечення відкритості владних структур визначатиме стратегічні напрямки реформ для покращення демократичного розвитку країни [80, с. 76].

Розділ дослідження також охопить вивчення іноземного досвіду щодо співвідношення публічного адміністрування та демократичного врядування. Аналіз успішних прикладів із світової практики може слугувати важливим джерелом для визначення оптимальних стратегій та інструментів, які можна впровадити в Україні [81, с. 12].

Важливо розглянути і можливі проблеми та виклики, що стоять перед впровадженням нових підходів до публічного адміністрування, особливо в умовах політичних та соціокультурних трансформацій.

При дослідженні проблем співвідношення понять "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" важливо акцентувати увагу на практичних аспектах їх взаємодії. Це може включати аналіз конкретних ситуацій, коли механізми публічного адміністрування сприяли або, навпаки, обмежували розвиток демократичних процесів [81, с. 12].

Необхідним етапом є визначення перспектив вдосконалення законодавства та практичних механізмів для забезпечення гармонійної роботи обох концепцій. Врахування кращих світових стандартів та адаптація їх до реалій українського суспільства сприятиме вдосконаленню системи державного управління [81, с. 13].

Висновки дослідження мають визначити перспективні напрямки взаємодії публічного адміністрування та демократичного врядування, а також вказати на конкретні заходи та інновації, які можна впровадити для створення ефективної та демократичної системи державного управління в Україні [81, с. 14].

Під час подальшого дослідження важливо врахувати інтерактивний характер сучасного суспільства та розглянути роль інформаційних технологій у підвищенні відкритості та прозорості публічного адміністрування. Висвітлення сучасних інструментів е-урядування, е-демократії та е-участі може надати цінний внесок у вивчення та розвиток цих концепцій в умовах інформаційного суспільства [81, с. 15].

Дослідження також має на меті розглянути вплив демократичних інститутів на формування публічної політики та прийняття рішень в сфері державного управління. Акцент на розбудові інституцій, які забезпечують взаємодію громадян та влади, може виявитися важливим для підтримання демократичних стандартів в урядуванні [81, с. 15].

Необхідним етапом висвітлення проблем співвідношення "публічне адміністрування" та "демократичне врядування" є оцінка ролі громадянського суспільства у впровадженні демократичних механізмів. Аналіз досвіду активної участі громадян у прийнятті рішень може визначити можливості їх взаємодії з публічним адмініструванням та створення умов для більш широкого впровадження демократичних практик [82, с. 76].

Завершальна частина дослідження покличе до рефлексії над перспективами розвитку публічного адміністрування та демократичного врядування в Україні. Обговорення можливих рекомендацій, які сприятимуть забезпеченню гармонійного співіснування цих концепцій, буде важливим завданням для практичного впровадження концепцій демократичного управління в сучасному українському суспільстві [82, с. 76].

Зазначимо, що в сучасному світі та Україні в особливості взаємодія між "публічним адмініструванням" та "демократичним врядуванням" є важливою частиною становлення та розвитку держави. Усвідомлення принципів, які лежать в основі обох концепцій, може сприяти побудові ефективної та відповідальної системи управління [82, с. 77].

Один із напрямків подальших досліджень може бути спрямований на аналіз кращих світових практик і визначення тих аспектів, які можна адаптувати для вдосконалення внутрішніх механізмів "публічного адміністрування" в Україні, з огляду на демократичні цінності та стандарти [82, с. 78].

Також доцільним може бути здійснення порівняльного аналізу політичного та адміністративного досвіду країн Європейського Союзу та інших розвинених держав. Це дозволить зрозуміти, які практики можуть бути успішно імплементовані в контексті українських реалій для забезпечення ефективного та демократичного управління [82, с. 78].

Окрему увагу слід приділити залученню міжнародних експертів та організацій для обміну досвідом та консультацій з метою впровадження кращих практик у сфері "публічного адміністрування" та підтримки демократичних ініціатив.

Разом із тим, важливо розглядати можливості зміцнення інституцій демократії в Україні, зокрема через подальше вдосконалення системи виборів, забезпечення прозорості та відкритості у владних структурах, а

також створення умов для активної участі громадян у процесах прийняття рішень [82, с. 80].

Враховуючи важливість розуміння співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування", можна звернутися до конкретних аспектів цієї взаємодії. Один із таких аспектів - це участь громадян у прийнятті рішень, що впливають на їхнє життя. Визначення оптимального механізму взаємодії громадян та адміністративних структур є важливим завданням для забезпечення ефективності та демократичності процесів управління [82, с. 80].

Особливу увагу слід звернути на розробку та впровадження інструментів діалогу між громадянами та державними інститутами, таких як громадські обговорення, консультації, та інші форми взаємодії. Забезпечення прозорості в процесах "публічного адміністрування" та надання можливостей для громадського контролю є важливим елементом розвитку демократичного врядування [82, с. 81].

Крім того, важливо розглядати питання взаємодії між "публічним адмініструванням" та "демократичним врядуванням" у контексті змін в електронному урядуванні та використанні інформаційних технологій. Впровадження електронних сервісів та онлайн-інструментів може полегшити доступ до інформації, сприяти участі громадян у прийнятті рішень, а також зробити "публічне адміністрування" більш відкритим та гнучким [83, с. 43].

Проведене дослідження вказує на актуальність проблеми співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" у теорії державного управління. Ці поняття є взаємодоповнюючими та визначають ключові аспекти ефективного та відкритого управління в інтересах громадян [84, с. 76].

Важливим елементом є підвищення ролі громадськості в управлінні державними справами. Переосмислення концепцій та практик "публічного

адміністрування" повинно ґрунтуватися на принципах демократії, де громадяни виступають активними учасниками у прийнятті рішень та контролю за діяльністю владних структур [84, с. 80].

У світлі сучасних тенденцій у розвитку електронного урядування особливу увагу слід приділяти цифровим інструментам для забезпечення діалогу між громадянами та державними органами. Застосування інформаційних технологій сприяє відкритості, прозорості та доступності управлінських процесів, створюючи нові можливості для взаємодії та залучення громадськості [84, с. 81].

Однак важливо враховувати, що успішне поєднання "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" вимагає постійного вдосконалення законодавства, розробки нових методологій управління та підвищення рівня інформаційної грамотності громадян [84, с. 81].

Наступним важливим аспектом розвитку "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" є формування відповідальної політичної культури та розвиток громадянського суспільства. Це передбачає активне залучення громадян до процесів управління, сприяє їхній освіті та розвитку навичок для ефективного взаємодіалогу з державними органами [84, с. 82].

Урахування інтересів різних соціальних груп та забезпечення рівноправності участі в прийнятті рішень є ключовим для вирішення проблем співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування". Підвищення рівня соціальної справедливості та врахування потреб менш захищених верств суспільства стають важливими завданнями на шляху до сталого розвитку [85, с. 7].

Для ефективного вирішення проблеми необхідно вдосконалювати інституційну базу, розвивати механізми громадського контролю, та забезпечувати участь громадян в управлінні не лише на місцевому рівні, але й на рівні держави в цілому [85, с. 7].

Суттєвим фактором впровадження принципів "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" є постійний моніторинг та аналіз ефективності управлінських процесів, що дозволить вчасно виявляти та виправляти недоліки, а також забезпечувати підвищення якості надання публічних послуг [85, с. 8].

Подальший розвиток "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" визначається не лише внутрішніми, але й зовнішніми чинниками, такими як вплив глобальних тенденцій, зміни в міжнародному співтоваристві та взаємодія з іншими країнами. Інтеграція України в світові структури та прийняття європейських стандартів у галузі державного управління також стають важливими векторами розвитку [86, с. 9].

Однією з ключових задач залишається забезпечення відкритості та прозорості управлінських процесів. Використання сучасних інформаційних технологій та розвиток електронного урядування можуть значно полегшити доступ громадян до інформації та участь у прийнятті рішень. При цьому важливо забезпечити надійний захист персональних даних та зменшити можливість корупції в електронному середовищі [86, с. 9].

Необхідно враховувати, що розвиток "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" взаємопов'язаний із соціально-економічними та політичними трансформаціями в країні. Впровадження ефективних механізмів управління економікою, боротьба з корупцією, зміцнення правової системи і прав людини - це необхідні умови для розвитку стійкого демократичного суспільства [86, с. 10].

Роль освіти та інформаційної грамотності населення також велика у формуванні активної громадянської позиції. Сприяючи зростанню рівня освіченості та свідомості громадян, можна створити сприятливі умови для їхньої участі в управлінні справами держави та виявленні інтересів [86, с. 10].

Отже, дослідження проблеми співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" в теорії державного управління вимагає комплексного підходу, урахування внутрішніх та зовнішніх чинників, а також вивчення практичного досвіду інших країн. Розвиток ефективних та прозорих механізмів управління має відбуватися в контексті загального вектору до збереження демократичних цінностей та розвитку сучасного громадянського суспільства.

3.2. Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування

Аналіз сучасних тенденцій реформування управлінської моделі в Україні свідчить про те, що вона рухається до моделі нового державного менеджменту. Однак попри те, що з моменту проголошення незалежності України організаційна структура апарату управління зазнала значних трансформацій, сьогодні державне управління все ще не відповідає стратегічному курсу країни до міжнародних стандартів демократичного врядування, оскільки залишається неефективним, схильним до корупції, внутрішньо суперечливим через вбудований конфлікт інтересів, надмірно централізованим, закритим від суспільства, відірваним від потреб громадянина.

Система демократичного врядування є основою міжнародних стандартів управління, оскільки передбачає залучення до процесу управління громадянського суспільства, тобто це процес здійснення народовладдя. Необхідно зазначити, що сучасне українське суспільство належить до перехідних, тобто таких, які здійснюють перехід від однієї якості адміністрування до іншої. Основною складовою політичного розвитку перехідних суспільств сьогодні є демократія [86]. Побудова демократичного суспільства потребує розробки інноваційних підходів до теорії державного будівництва і формування стратегії демократичного розвитку нової держави.

Ставши на шлях демокра-тичного розвитку, українське суспільство має подолати недовіру до влади й відчуження значної частини українського народу від громадського життя й політики; позбутися тоталітарних стереотипів у його свідомості; використати засоби громадянського суспільства для зменшення всевладдя державних чиновників і для того, щоб формально демократичні інститути влади почали керуватися принципами демократії на практиці [87, с. 78].

Необхідно зазначити, що існує принципова різниця між такими категоріями, як врядування та адміністрування. Врядування - це політична діяльність, спрямована на вироблення і здійснення державної політики; адміністрування - технічна складова врядування, що забезпечується на професійній (неполітичній) основі. Адміністрування є допоміжною підсистемою, інструментом врядування [87, с. 81].

Взаємозв'язок понять «демократія» та «врядування» можна пояснити за допомогою формули: влада народу та її реалізація = демократичне врядування), що стала основою багатьох теоретичних узагальнень та політичних позицій. В даному аспекті необхідно визначити основні принципи демократії:

- ідея народного суверенітету, тобто визнання народу єдиним джерелом і верховним носієм влади в суспільстві (вихідний принцип теорії та практики демократії);
- участь народу у здійсненні державної влади;
- ідея представництва, згідно з якою народ, як єдине джерело і верховний носій влади в суспільстві, передає (делегує) частку владних повноважень виборним представникам;
- поділ державної влади (один із найважливіших принципів демократії);
- правління більшості (політичні рішення, особливо ті, що мають суспільне значення, приймаються більшістю або з її згоди);

- громадянський консенсус, тобто принципова згода основної маси громадян дотримувати встановленого правопорядку («правил гри»);
- гармонійне поєднання свободи та рівності, політичний та ідейний плюралізм [88, с. 21].

Демократія - це «влада народу», а «демократичне врядування» - реалізація зазначеного висхідного принципу. Крім того, демократичне врядування неможливе поза функціонуванням загальнонародного представницького, законодавчого органу [88, с. 21].

Європейські держави спрямовують свої зусилля заради гарантування та реалізації ідеалів і принципів, які є важливим їх надбанням: демократія, права людини, верховенство права [88, .с 21].

Досвід європейських держав у сферах демократії, прав людини та верховенства права зведені у дванадцять принципів доброго демократичного врядування:

- чесне проведення виборів, представництво та участь, щоб забезпечити реальні можливості для всіх громадян мати свій голос у місцевих суспільних справах;
- чутливість, тобто місцева влада чутливо реагувала на законні очікування та потреби громадян;
- ефективність і результативність, щоб забезпечити досягнення цілей і водночас найраціональнішого використання ресурсів;
- відкритість та прозорість, щоб забезпечити публічний доступ до інформації та полегшити розуміння, як ведуться суспільні справи;
- верховенство права, що передбачає забезпечення справедливості;
- етична поведінка державних службовців, щоб забезпечити перевагу суспільних інтересів над приватними;
- компетенції та спроможність, щоб забезпечити здатність представників та посадових осіб місцевої влади виконувати свої обов'язки;

- інновації та відкритість до змін, з метою забезпечити здобуття користі від нових рішень та кращих практик;
- сталий розвиток та орієнтація на довгострокові результати, щоб враховувати інтереси майбутніх поколінь;
- надійний фінансовий менеджмент, щоб забезпечити ощадливе та продуктивне використання суспільних коштів;
- права людини, культурне розмаїття та соціальне згуртування, щоб забезпечити захищеність і повагу до всіх громадян;
- підзвітність, щоб забезпечити, аби представники та посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування брали відповідальність і притягувалися до відповідальності за свої незаконні дії [89, с 54].

Демократичне врядування розглядається переважно як суспільне самоврядування, яке здійснюють рівноправні громадяни через безпо-середню участь в обговоренні громадських справ шляхом вільного вибору або співробітництво на партнерських засадах між державним і недержавним секторами (міжсекторальна співпраця). За умов демократичного врядування на кожному рівні соціальної структуризації суспільства формування системи демократичного врядування здійснюється знизу вгору через формування представницьких органів врядування [89, с. 56].

Дієве демократичне врядування має забезпечувати рівне право для всіх громадян країни брати участь у політичних процесах ухвалення рішень на всіх рівнях влади, від місцевого самоврядування до національного. Необхідна наявність вільних виборів за умови дотримання таємного голосування, права на створення політичних партій без перешкоджання з боку держави, справедливого та рівного доступу до вільної преси; вільних профспілкових організацій, свободи думки, а виконавча влада має бути обмежена законами та дозволяти рівний доступ до судів незалежно від неї [89, с. 57].

Основою демократичного врядування можна вважати такі принципи:

- принцип участі народу;
- принцип прозорості з правом вільного доступу до правдивої інформації;
- принцип відповідальності або підзвітності урядів;
- принцип чинності або ж відповідальності за результати [89, с. 58].

Реалізація зазначених принципів має такі практичні наслідки, як переосмислення ролі держави та розподіл функцій між державою та громадянським суспільством; розширення участі народу в гарантуванні громадянам реальної влади в самоуправлінні. Визнання таких функцій і прав громадян вимагає гарантій їх здійснення, включаючи наявність правової держави. Правову державу можна розглядати як основу врядування, оскільки політичні та економічні реформи, започатковані керівництвом, мають на меті створення такого державного устрою, де існує верховенство права, і в основі якого є незалежна судова система, спроможна ефективно запобігати таким загрозам державі і суспільству, як корупція та організована злочинність [90, с. 32].

У зв'язку з тим, що Україна та інші держави Центрально-Східної Європи визначили європейську інтеграцію як ключовий вектор зовнішньої політики, Європейською Радою були сформульовані Копенгагенські критерії (1993 р.) як умови членства в ЄС для країн Центральної та Східної Європи. До них належать: політичний критерій, який вимагає стабільності інституцій, які мають забезпечити демократію, верховенство закону, права людини, включаючи захист національних меншин; економічний критерій - вимагає наявності функціонуючої ринкової економіки, здатної конкурувати та витримувати тиск ринкових сил на внутрішньому ринку ЄС; «членський» критерій» передбачає здатність у повному обсязі скористатися правами та виконати зобов'язання, які походять з права ЄС і пов'язані із членством у Співтоваристві (інакше кажучи, вжити заходів для адаптації, імплементації, застосування та дотримання країною-кандидатом встановлених правових норм) [90, с. 33].

Вищезазначені критерії були запропоновані країнам-кандидатам, оскільки в державах, які перебувають на стадії побудови демократичного суспільства, існують недоліки систем державного управління, які гальмують процеси європейської інтеграції, зокрема:

- держава намагається регулювати усі сфери суспільного життя зверху донизу, переважають вертикальні ієрархічні адміністративні структури;
- нераціональний розподіл функцій між різними відомствами: деякі функції дублюються, інші, навпаки, випали із поля зору;
- традиційна адміністративна культура побудована на принципах закритості і не передбачає горизонтальної взаємодії, не вироблені механізми узгодження позицій і розв'язання конфліктів;
- немає чіткого розподілу відповідальності між різними відомствами, немає персональної відповідальності керівника міністерства, відомства за помилки в роботі або скоєні посадові злочини;
- велика увага приділяється процедурним технічним питанням, замість вироблення політики і узгодження стратегії;
- урядові (державні) програми і стратегії часто суперечать одна одній [90, с. 34].

Досвід проведення величезних соціально-економічних перетворень у розвинених країнах світу (реформи Шарля де Голля у Франції, Л. Ерхарда у Німеччині, М. Тетчер у Великобританії) розпочинався зі зміцнення державної служби та демократизації системи державного управління, а також формування системи ефективного демократичного врядування [86].

На сьогодні існує тенденція розглядати поняття управління як найефективніший і найдієвіший спосіб керівництва суспільством за умов глобалізації та множинності таких соціальних суб'єктів, як державні адміністрації, приватні компанії, громадські організації, асоціації споживачів тощо. У сучасний трансформаційний період вітчизняна практика управління свідчить про неефективність традиційних організаційно-управлінських

способів і заходів та про необхідність пошуку нових шляхів вирішення питань управління і форм врядування, що відповідають складності сучасних проблем та потребам часу. Врядування можна розглядати як застосування економічної, політичної та адміністративної влади для успішного ведення справ країни на всіх рівнях. Воно включає механізм, процедури та інституції, через які окремі громадяни та певні групи громадян доводять і висловлюють свої інтереси, здійснюють свої юридичні права, виконують зобов'язання і врегульовують суперечності. Воно базується більше на зосередженні зусиль на переговорах і подоланні труднощів, ніж на підпорядкованості та нав'язуванні волі [86].

Сучасне державне управління розвинених країн світу базується на засадах добросовісного управління, запропонованого ще в 1997 р. у документах Програми розвитку ООН. У такому управлінні закладено відповідь щодо цілей демократизації державного управління, якими визначено ефективність (досягнення цілей у встановлений термін і з мінімальними витратами суспільних ресурсів) та демократичність, а основними напрямками та принципами їх досягнення є: поділ влади, народовладдя, виборність і змінюваність вищих посадових осіб, підзвітність інститутів виконавчої влади, верховенство закону, політичний плюралізм, інклюзивність (участь), транспарентність (прозорість), партисипативність (залучення громадян та організацій до процесу планування та прийняття рішень органами влади та управління), незалежність засобів масової інформації. Відтак першою складовою місії державного управління у процесах демократизації країни є приведення його функціонування відповідно до цілей, напрямів і завдань демократичного врядування [86].

Таким чином, наближення вітчизняної системи державної влади і управління до міжнародних стандартів демократичного врядування означає здійснення якісних і кількісних змін у державному управлінні за принципами верховенства права; демократичного розвитку підтримки фундаментальних

адміністративних цінностей (відкритості, прозорості, надійності), вимагає імплементації в політико-правових та юридичних державотворчих документах основних цінностей міжнародного демократичного врядування.

ВИСНОВКИ

В сучасному світі, де динаміка глобалізації та розвиток інформаційних технологій суттєво змінюють структуру та функції суспільства, розуміння взаємозв'язку між публічним адмініструванням та демократією стає вельми актуальним завданням. Зокрема, в умовах зростаючої ролі держави та публічних інститутів у різних аспектах життя громадян, важливим є розуміння, як публічне адміністрування впливає на демократичні процеси та наскільки ефективно вони взаємодіють.

Забезпечення прозорості, участі громадян та раціонального використання ресурсів у сфері публічного адміністрування стає ключовими питаннями для забезпечення демократичного врядування. Вивчення співвідношення цих понять необхідно для розробки та впровадження ефективних стратегій управління та реформування адміністративних структур у напрямку забезпечення демократичних принципів та цінностей. Дослідження цієї теми сприятиме покращенню взаємодії громадян із державними установами, розширенню участі громадян у процесах управління та зміцненню демократичних інститутів.

Враховуючи зміну глобального політичного ландшафту та зростаючий попит на справедливі, відкриті та ефективні форми влади, дослідження співвідношення публічного адміністрування та демократичного врядування стає необхідним для розуміння та розв'язання сучасних викликів у галузі управління та політики.

Управління - це спрямований на досягнення певних цілей вплив на суб'єкт з метою його впорядкування, збереження, удосконалення та розвитку. Залежно від суб'єкта управління визначають такі його види, як державне управління, суспільне (або громадське) управління та менеджмент. В результаті взаємодії між державним та громадським (або громадянським) управлінням виникає публічне управління. Доведено, що не слід

ототожнювати терміни "управління" та "адміністрування". Під терміном "адміністрування" автор розуміє дії державних службовців у наданні громадянам послуг відповідно до чинного законодавства. Запропоновано розглядати публічне адміністрування як механізм, який, з одного боку, забезпечує надання суспільству послуг відповідно до законодавства, а з іншого боку - реалізацію обраного типу політики, що втілюється державними службовцями, які отримали повноваження від народу під час виборів, як в межах країни, так і за її межами, у всіх напрямках її реалізації.

розглянувши понятійно-категоріальний апарат прийняття та виконання управлінських рішень в організації, зазначимо, що під теорією прийняття управлінського рішення необхідно розуміти систему знань, які відображають сутність понять "закономірність" і "рішення". З урахуванням закономірностей рішення розробляються, приймаються та реалізуються. Основними рисами теорії прийняття рішень є: об'єктивна реальність, логічна цілісність, здатність до розвитку, відносна самостійність, активний вплив на практику. Прийняття рішення являє собою свідомий вибір серед варіантів, що є або альтернатив напряду дій, що скорочують розрив між теперішнім часом і майбутнім бажаним станом організації. Таким чином, даний процес включає в себе багато різних елементів, але неодмінно в ньому присутні такі елементи, як проблеми, цілі, альтернативи і рішення - як вибір альтернативи. Даний процес лежить в основі планування діяльності організації. План - це набір рішень по розміщенню ресурсів і напряду їх використання для досягнення організаційних цілей.

Підвищення демократичності та ефективності адміністративного апарату сучасних демократичних країн відбувається через підтримку впорядкованості, свідомості та контрольованості бюрократії як системи державного управління. Українським вченим слід більше долучатися до цього процесу, адже нові концепції управління повністю відповідають напрямкам

політичної та управлінської думки в Україні, яка шукає виходи із складних кризових ситуацій, в які справилися події останніх років.

Наш аналіз функцій демократичного врядування в умовах глобалізації дозволив визначити ключові напрями діяльності, які втілюються у цьому виді урядування. Ми також виявили характерні особливості функцій демократичного врядування в умовах глобалізації та визначили критерії їх застосування. Розкривши функціональну спрямованість демократичного врядування, ми визначили, що ці функції є основними напрямками діяльності, спрямованими на управління процесами публічного управління та адміністрування з метою запобігання виникненню проблем і їх вирішення в разі виникнення. На основі результатів нашого дослідження можуть бути проведені подальші наукові розвідки в галузі теоретико-методологічного аналізу принципів, методів і моделей демократичного врядування в умовах глобалізації.

Доведено, що, по-перше, демократичність управління слід розуміти передусім як здійснення публічної влади, що передбачає реальну відповідальність її суб'єктів перед народом. Реальність відповідальності виступає інтегральною характеристикою, ступінь досягнення якої може розглядатися як міра демократичності управління. По-друге, серед засобів забезпечення демократичного характеру виконання публічної влади ключове значення мають ті, хто дає можливість громадянам безпосередньо здійснювати цю владу. Без цих імперативних засобів демократичне управління є неможливим, вони сприяють формуванню та активному використанню факультативних засобів. По-третє, саме через форми безпосередньої демократії, такі як вибори та референдуми, громадяни беруть результативну участь у публічному управлінні. Розвиненість і оптимальне співвідношення цих форм є необхідною передумовою та чинником демократичного управління. По-четверте, нормативно-правове регулювання здійснення прямої демократії є формою вирішення суспільних конфліктів і

потребує максимального врахування публічних інтересів. З огляду на стабілізуючу роль Конституції України в системі національного законодавства, у процесі її оновлення потрібно суттєво розширити розділ III. Необхідно вдосконалити чинний Закон України "Про всеукраїнський референдум" та якнайшвидше законодавче регулювання порядку проведення місцевих референдумів.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язані з необхідністю розгортання широкої наукової дискусії щодо змісту терміна "демократичне управління", практичної потреби в роз'ясненні взаємозв'язку реального стану публічного управління та забезпечення демократичності виборів, глибшого вивчення взаємозв'язку місцевого референдуму як форми вирішення справ місцевого значення та форм участі у вирішенні цих справ, а також глибшого аналізу втілення визнаних світовою спільнотою принципів демократичних виборів у вітчизняному законодавстві.

Дослідження проблеми співвідношення "публічного адміністрування" та "демократичного врядування" в теорії державного управління вимагає комплексного підходу, урахування внутрішніх та зовнішніх чинників, а також вивчення практичного досвіду інших країн. Розвиток ефективних та прозорих механізмів управління має відбуватися в контексті загального вектору до збереження демократичних цінностей та розвитку сучасного громадянського суспільства.

Наближення вітчизняної системи державної влади і управління до міжнародних стандартів демократичного врядування означає здійснення якісних і кількісних змін у державному управлінні за принципами верховенства права; демократичного розвитку підтримки фундаментальних адміністративних цінностей (відкритості, прозорості, надійності), вимагає імплементації в політико-правових та юридичних державотворчих документах основних цінностей міжнародного демократичного врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drucker P. F. (2020). The Practice of Management. Butterworth-Heinemann. – 399 с.
2. Fayol H. (2021). Administration industrielle et générale; prévoyance, organisation, commandement, coordination, controle, Paris, H. Dunod et E. Pinat. URL: <http://www.worldcat.org/39530459>. (дата звернення: 21.01.2024).
3. Mescon M. H., Albert, M., Khedouri, F. (2017). Management. 3rd ed. Cambridge, MA [etc.]: – 349 p.
4. Oxford Wordpower Dictionary. Oxford University Press, New York (2015).
5. Шаров Ю.П. Методологічні засади стратегічного планування в муніципальному менеджменті. Дис. доктора наук з державного управління. Д. 2012. 389 с.
6. Цветков В.В. Суспільна трансформація і державне управління в Україні. Політико-правові детермінанти. К.: «Ін Юре». 2013. 496 с.
7. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю. Державне управління: [навч. посіб.]. К.: Знання-Прес. 2013. 343 с.
8. Оболенський О.Ю. (уклад.). Державне управління та державна служба: словник-довідник. К.: Вид-во КНЕУ. 2015. 480 с.
9. Державне управління: словник-довідник. В. Бакуменко та ін. К.: Вид-во УАДУ. 2012. 228 с.
10. Keeling, D. (2013). Management in Government. London: Allen & Unwin.
11. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/1488>. (дата звернення: 21.01.2024).
12. Бакуменко В.Д., Руденко О.М. Концептуальний підхід до визначення моделей державного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління, 4. 2019. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/2009_4/2.pdf. (дата звернення: 21.01.2024).

- 13.Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз). К.: Вид-во НАДУ. 2017. 680 с.
- 14.Нижник Н.Р., Мосов С.П. Теоретичні аспекти державного управління. Чернівці. 2011. 248 с.
- 15.Серьогін С.М. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ. Д.: ДРІДУ НАДУ. 2017. 194 с.
- 16.Пирожков С., Павлюк А.. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: актуальні питання методології та практики. Економіка України, 7. 2015. 4–14.
- 17.Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю. Державне управління: [підручник]. К.: Знання. 2019. 582 с.
- 18.Кондратюк Т.В. Становлення порівняльного публічного адміністрування як теоретико-методологічного напрямку дослідження механізмів державного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління. Сер. «Управління», 3. 2019. С. 297–304.
- 19.Кравцова Т.М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. Менеджмент та маркетинг. Вісник економіки транспорту і промисловості № 42, 2013. С. 385-390.
- 20.Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень. Проблеми теорії, методології, практики. Монографія. К.: Вид-во УАДУ, 2020. 328 с.
- 21.Василенко В.А. Теорія і практика: розробки управлінських рішень: Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2013. 420 с.
- 22.Вороніна Ю.Є. Комунікативна політика в системі публічного управління. Збірник наукових праць Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка». Дніпро, 2018. Вип. 3 (61). С. 29-34.
- 23.Вороніна Ю.Є. Напрями формування регіонального управління в системі стратегічного планування. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: Люкс, 2018. Вип. (3). С. 103-108.

- 24.Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посібник. Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2020. 196 с.
- 25.Вороніна Ю. Є. "Система державного управління зовнішньоекономічною діяльністю." Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. Мелітополь: Люкс, 2018. Вип. (2). С. 487-489.
- 26.Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень: підручник. К.: Кондор, 2019. 187 с.
- 27.Хміль Ф.І. Менеджмент: підручник. К.: Вища шк., 2015. 351 с.
- 28.Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. – Вид. друге, доповнене й перероблене. – К.: Центр сприяння розвитку державної служби, 2005. – 251 с.
- 29.Debating Governance: Authority, Steering, and Governance / Ред. Джон П'єр. – Нью-Йорк: Oxford University Press, 2000. – 264 с.
- 30.Stoker G. Governance as Theory: Five Propositions. International Social Science Journal. 1998. № 155. С. 17 – 28.
- 31.Пітерс Б. Гай. Інтегроване врядування: горизонтальна та вертикальна координація. Демократичний розвиток: вищі державні службовці та політико-адміністративні стосунки. Матеріали XVIII Міжнародного конгресу з підготовки вищих державних службовців. (15 – 17 червня 2005 р., м. Київ). К.: К.І.С., 2005. С. 27 – 34.
- 32.Della Sala V., "The Unequal sides of a triangle – democracy, governance and civil society" / У: Карло Руцца та Вінсент Делла Сала. Governance and civil society in the European Union: Normative Perspectives. – Манчестер: Manchester University Press, 2007. – С. 1 – 10. (Рос. переклад: Делла Сала В. Нерівні сторони трикутника: демократія, громадянське суспільство і управління // Політекс (Політична експертиза). URL: <http://www.politex.info/content/view/86/30/>. (дата звернення: 21.01.2024).

- 33.Лендел М. О. Теорія “доброго врядування” як інструмент оцінки рівня демократичності управління в регіонах України (на прикладі Закарпатської області) URL: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV57_2006_polityk/09_lendel_mo_abstract_ukr.pdf. (дата звернення: 21.01.2024).
- 34.Лендєл М., Конопльова І. Регіональне врядування та демократія. URL: <http://www.smbusiness.uzhgorod.ua/filelib/sou/p11.pdf>. (дата звернення: 21.01.2024).
- 35.Бейко О.Б. Механізми вдосконалення управління на місцевому рівні та наближення його до європейських стандартів. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej1/txts/Beyko.htm>. (дата звернення: 21.01.2024).
- 36.Оцінка врядування в Україні. За матеріалами оцінювання SIGMA1. (Доповнення. Лютий 2007 р.) Бюрократ, 2007. № 8/9 (43/44). 20 лип.
- 37.Ланге Г. Політика без політики // Українська правда. – 2009. – 29 січ. URL: <http://pravda.com.ua/news/2009/1/29/88713.htm>. (дата звернення: 21.01.2024).
- 38.Бекер М. Бюрократія. Класики теорії державного управління: американська школа / під ред. Дж. Шафрітца, А. Хайд. – М.: Изд-во МГУ, 2003. 800 с.
- 39.Трегубов М.Б. Бюрократія в механізмі держави. 2005. – № 2. – С. 62; URL: <http://www.szags.ru/download.phtml?filename=files/files/193625.pdf&name=Tregubov.pdf>. (дата звернення: 21.01.2024).
- 40.Фіцун А. А. Демократія, неопатримоніалізм і глобальні трансформації. – Харків: Константа, 2006. – 352 с.
- 41.Кристовський К. Адміністративні еліти і ефективна держава. “І”. 2006. Ч. 45: У пошуках втрачених еліт. – С. 146 – 151; URL: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/krystowski.htm>. (дата звернення: 21.01.2024).
- 42.Hague R. and Harrop M. Comparative Government and Politics. An Introduction: 6th Edition. – Palgrave MacMillan, 2004. 355 с.

43. Колодій А.Ф. Процес деліберативності як складова демократичного врядування. Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування: Матеріали науково-практичної конференції (4 квітня 2008 р., м. Львів). – Львів: ЛНАДУ, 2008. С. 106 – 110.
44. Що є належне урядування? Європейська Україна, Український просвітницький інститут URL: <http://upi.org.ua/load/0-0-0-117-20>. (дата звернення: 21.01.2024).
45. Smismans, Stijn. New Modes of Governance and the Participatory Myth. European Governance Papers (EUROGOV) No. N-06-01 // <http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-newgov-N-06-01.pdf>. (дата звернення: 21.01.2024).
46. Барабаш Л.В. Роль опозиції у підвищенні ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=612>. (дата звернення: 22.01.2024)
47. Беляєва Н. Розвиток концепта публічної політики. Поліс. 2021. № 4. С. 72—87.
48. Білинська М.М. Розвиток партнерських відносин між органами державної влади і громадянами: актуальні проблеми. Університетські наукові записки. 2012. № 2 (42). С. 30—35.
49. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: монографія. В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков; за наук. ред. В.М. Гранатурова. Одеса: Інститут проблем ринку та економічних досліджень НАН України, 2003. 164 с.
50. Кохан А. Формування публічної політики як механізму протидії політичним маніпулюванням у прийнятті політико-управлінських рішень. Вісник НАДУ при Президентові України. 2011. № 3. С. 176—184.
51. Невмержицька С.М. Удосконалення системи управління ризиками на підприємстві. С.М. Невмержицька, МВ. Пастушенко. Збірник наукових

- праць магістрів спеціальності 8.03060101 "Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)" кафедри менеджменту КНУТД. К., 2019. С. 23—29.
52. Орловський В.К. Політична опозиція: основні класифікаційні виміри / В.К. Орловський. Наукові праці [Чорномор. держ. університет імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. 2012. Т. 204, Вип. 192. С. 41—43.
 53. Сегеда Т. Зарубіжний досвід формування механізмів публічної політики. Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2 (21). С. 201—213.
 54. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти / В.М. Селіванов. Монографія. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2022. 724 с.
 55. Шрайнер Ю.А. Концепції інтелектуальних систем. Ю.А. Шрайнер. М.: Наука, 2018. 134 с.
 56. Almond's Model: Structural Functionalism. Political science note URL: <http://www.politicalsciencenotes.com/articles/almonds-model-structural-functionalism/735>. (дата звернення: 22.01.2024).
 57. Bourne L. Stakeholders expect good governance / L. Bourne. Projectmanager. — 2015. 22 вересня. URL: <http://projectmanager.com.au/stakeholders-expect-good-governance/>. (дата звернення: 22.01.2024).
 58. Bourne L. The six functions of governance / L. Bourne // PM World Journal. Vol. III Issue XI. 2014. Листопад. С. 1-6. URL: http://www.mosaicprojects.com.au/PDF_Papers/P188_Six_Functions_of_Governance.pdf. (дата звернення: 22.01.2024).
 59. Laker J.F. The importance of good governance. J.F. Laker. Australian British Chamber of Commerce. Melbourne, 2013. Лютий. 27. 11 p.
 60. Functions of Governance and Good Governance at Global Levels. Political science note. URL: <http://www.politicalscience-notes.com/articles/functions-of-governance-and-good-governance-at-global-levels/656>. (дата звернення: 22.01.2024).

61. Plumptre T. Governance and Good Governance: International and Aboriginal Perspectives. T. Plumptre, J. Graham. Institute On Governance. 2019. 3 грудня. 27 с. URL: http://iog.ca/wp-content/uploads/2012/12/1999_December_govgoodgov.pdf. (дата звернення: 22.01.2024).
62. Vlietvan V. Five Functions of Management (Fayol). V. Van Vliet. Toolshero explore business and science. 2014. Червень. 23 URL: <http://www.toolshero.com/management/five-functions-of-management/>. (дата звернення: 22.01.2024).
63. Грабильніков А. В. Участь громадян України у виборчому і референдумному процесах як форма управління державними справами. Держава і право : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. Вип. 13. С. 118–121.
64. Громадське обговорення проектів нормативно-правових актів. Громадянське суспільство і влада : урядовий веб-сайт. URL: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/poll/projects. (дата звернення: 24.01.2024).
65. Даль Р. А. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. пер. з англ. О. Д. Білогорського. Х. : Каравела, 2012. 216 с.
66. Делія Ю. В. Юридична природа місцевих референдумів: поняття, стадії та ознаки. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2009. № 3. С. 19–26.
67. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення: 24.01.2024).
68. Інформація про роботу із зверненнями громадян, що надійшли до Кабінету Міністрів України у січні–вересні 2013 р. Урядовий портал : єдиний веб-сайт органів виконавчої влади України URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246794444&cat_id=244866718. (дата звернення: 24.01.2024).

69. Колодій А. Ф. Визначення критеріїв та вимірювання демократичності врядування в Україні. Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (22 жовт. 2010 р.). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. С. 29–55.
70. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнято 16 груд. 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (дата звернення: 24.01.2024).
71. Пауел Дж.-Б. Сучасні демократичні країни. Участь у політичному житті, стабільність і насильство; пер. з англ. О. В. Христенко, В. К. Горбатько. Х. : Каравела, 2004. 288 с.
72. Погорілко В. Ф. Референдуми в Україні: історія та сучасність : монографія. К. : Ін-т держави і права НАН України, 2020. 248 с.
73. Про Всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листоп. 2012 р. № 5475-VI/ Офіц. вісн. України. 2012. № 92. Ст. 3729.
74. Про затвердження Класифікатора звернень громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 верес. 2008 р. № 858. Офіц. вісн. України. № 73. Ст. 2461.
75. Реєстр громадських експертиз діяльності органів виконавчої влади. Громадянське суспільство і влада : урядовий веб-сайт. URL: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/civex/lst/7. (дата звернення: 24.01.2024).
76. Босак О.З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. Державне управління: теорія та практика : Збірник наукових праць. Харків : Вид-во «Магістр», 2010. № 2. 431 с.
77. Енциклопедія державного управління. У 8 т. Т. 8. Публічне врядування / наук.-ред. кол.: В.С. Загорський [та ін.]. Львів : ЛРІДУ, НАДУ, 2011. 712 с.
78. Глосарій Програми розвитку ООН. URL: <http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrationGlossary>. (дата звернення: 24.01.2024).

- 79.Європеїзація публічного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції : матеріали наук.-практ. конф. 17 груд. 2009 р., м. Дніпропетровськ. за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2009. 224 с.
- 80.Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с. URL: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-283028.html?page=9>. (дата звернення: 24.01.2024).
- 81.Кондратюк Т.В. Становлення порівняльного публічного адміністрування як теоретико-методологічного напрямку дослідження механізмів державного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління: Збірник наукових праць, серія «Управління». 2010. № 3. С. 297–305.
- 82.Мартиненко В.М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики. Публічне управління: теорія та практика: Збірник наук. праць. Харків : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2010. № 1. С. 16–22.
- 83.Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis [Text] / C. Pollitt, G. Bouckaert. Oxford : University Press, 2004. 240 p.
- 84.Попов С.М. Синергетична методологія соціосинергетики як нового наукового напрямку. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2010. №42. С. 181-181
- 85.Туленков М. В. Організаційна взаємодія в демократичній системі соціального управління. К.: ІПК ДСЗУ, 2007. 102 с.
- 86.Білозерська Т. О. Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції. Форум права. 2007. № 2. С. 11–19. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2007-2/07btodei.pdf>. (дата звернення: 24.01.2024).
- 87.План модернізації державного управління: пропозиції щодо приведення державного управління та державної служби України у відповідність із принципами і практиками демократичного урядування. Р. Гекалюк [та ін.] ;

- за заг. ред. Т. Мотренка. К. : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. 320 с.
88. Мартиненко В. М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики. Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. Х. : Вид-во “ДокНаукДержУпр”, 2010. № 1. С. 16–22.
89. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. В. Б. Дзюндзюк, О. Б. Коротич, Н. М. Мельтюхова та ін. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. 256 с.
90. Торош С.О. Правові механізми врегулювання міжнаціональних конфліктів: поняття і феномен. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. №2. С. 89-102.